

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ХОЛЯВКО Наталія Іванівна

УДК 378:330.342.24(043.5)

**СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДАПТИВНОСТІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ДО УМОВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ**

**Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Чернігів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Чернігівському національному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Гонта Олена Іванівна,
Чернігівський національний технологічний
університет Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри туризму.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Бурлуцька Світлана Владиславівна,
Національний університет харчових технологій
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри економіки праці та менеджменту;

доктор економічних наук, професор
Куклін Олег Володимирович,
Черкаський державний бізнес-коледж
Міністерства освіти і науки України,
директор;

доктор економічних наук, професор
Левченко Олександр Миколайович,
Центральноукраїнський національний технічний
університет Міністерства освіти і науки України,
проректор з наукової роботи.

Захист відбудеться «31» жовтня 2019 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 у Чернігівському національному технологічному університеті за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. 318.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Чернігівського національного технологічного університету за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий «30» вересня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Активізація процесів інформатизації національної економіки зумовлює зростання ролі вищої освіти як системи підготовки висококваліфікованих кадрів і генерації нових знань, інформації, інноваційних технологій. Трансформаційні процеси розвитку інформаційного суспільства висувають складні завдання та виклики, вимагаючи від закладів вищої освіти їх готовності до продуктивного та ефективного функціонування в нових умовах. Вирішення цих завдань уповільнює консерватизм університетів та неспроможність більшості з них реагувати на поточні й перспективні запити ринку праці, які мають надавати імпульси розмаїття та гнучкості змісту та структури освітніх програм закладів вищої освіти.

Зазначене ускладнюється розбалансованістю зв'язків університетів із реальним сектором економіки. Це призводить до поглиблення фінансових проблем, обмеження приватних інвестицій у систему вищої освіти, а також звужує можливості оновлення матеріально-технічної бази, яка нині перебуває в дуже незадовільному стані, що у сукупності не дає змоги впроваджувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освітній і дослідницький процеси закладів вищої освіти. Окреслене актуалізує проведення системного дослідження розвитку національної системи вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки з акцентом на визначенні стратегічних орієнтирів забезпечення адаптивності такої системи до викликів турбулентності зовнішнього середовища. Формування теоретико-методологічних та методичних засад імплементації відповідної стратегії дозволить підвищити життєстійкість системи вищої освіти до зовнішніх збурень, забезпечити її здатність реорганізуватись при збереженні базових властивостей та досягти синхронізації інтересів закладів вищої освіти та суб'єктів підприємницького сектору у сфері підготовки конкурентоспроможних креативних кадрів і розробки інвестиційно привабливих інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій.

Вагомий внесок в обґрунтування ролі освіти в забезпеченні стабільного розвитку економіки здійснили такі зарубіжні вчені, як А. Ашкеров, Р. Андерсон, Г. Бекер, Х. Боуен, А. Віфлеємський, Е. Денісон, М. Квіек, С. Костанян, Я. Мінсер, Дж. Ньюмен, Дж. Стігліц, М. Оукшотт, М. Хайдеггер, Г. Шнедельбах, Т. Шульц, К. Ясперс та інші. Соціально-економічні аспекти розвитку системи вищої освіти в умовах інформатизації суспільства досліджено у працях вітчизняних науковців: В. Андрущенко, Л. Антошкіної, Т. Боголюб, С. Бурлуцької, Н. Вдовенко, А. Гальчинського, О. Гонти, А. Гриценка, О. Грішнєвої, І. Каленюк, В. Кременя, О. Кукліна, П. Курмаєва, В. Куценка, О. Левченка, Е. Лібанової, В. Лугового та інших.

Теоретико-методологічну базу дослідження інформаційної економіки, передумов її виникнення, факторів і особливостей розвитку становлять праці Д. Белла, З. Бжезинського, Ж. Бодрійяра, В. Іноземцева, М. Кастельса, Й. Масуда, Ф. Махлупа, М. Пората, Е. Тоффлера. Питання теорії та практики розбудови інформаційної економіки й місця системи вищої освіти у

відповідних процесах висвітлені в роботах Ю. Бажала, Т. Боголіб, В. Гейця, С. Гринкевич, М. Згуровського, О. Іляш, Г. Іцковіца, С. Кристиневича, В. Куценка, І. Малик, В. Маргасової, Н. Ткаленко, Р. Толстякова, Л. Федулової, А. Чухна, С. Шкарлета та ін.

Наукові здобутки зазначених учених є, безперечно, вагомими для формування теоретичних засад розвитку системи вищої освіти в умовах інформаційної економіки. Проте, залишаються відкритими питання комплексного вивчення факторів та виявлення закономірностей забезпечення адаптивності вищої освіти до нових соціально-економічних умов. Вимагають наукового обґрунтування теоретичні засади активізації взаємодії закладів вищої освіти із суб'єктами підприємницького сектору, інтенсифікації процесів комерціалізації результатів наукових досліджень у реальному секторі національної економіки. Потребує також подальшого удосконалення методичний інструментарій оцінювання компонент інформаційної економіки та аналізу впливу вищої освіти на процеси її розвитку. У зв'язку з цим актуалізується необхідність концептуалізації стратегії забезпечення адаптивності системи вищої освіти до викликів інформаційної економіки, що сприятиме максимізації позитивних синергетичних ефектів для всіх стейкхолдерів (закладів вищої освіти, суб'єктів підприємницького, державного секторів, громадськості). Окреслені проблеми зумовили вибір теми дисертації, визначили її об'єкт, предмет, мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах держбюджетної наукової роботи Чернігівського національного технологічного університету «Інтегрована модель конкурентоспроможної вищої освіти в Україні за концепцією Quadruple Helix» (номер державної реєстрації 0117U007258), у межах якої автором розроблено науково-практичні рекомендації щодо формування синхронізованої моделі оптимізованої інтеграції секторів вищої освіти, бізнесу, держави та суспільства в умовах становлення інформаційної економіки. Дисертація є частиною: прикладного проекту «Активізація розвитку системи освіти як фактора інноваційного розвитку національної економіки» (номер державної реєстрації 01114U003139), де дисертантом обґрунтовано вектори впливу системи вищої освіти на інноваційний розвиток національної економіки на етапі її діджиталізації; наукової роботи «Формування новітніх принципів децентралізації системи управління державою» (номер державної реєстрації 0114U004425), у межах якої автором запропоновано методичний підхід до модернізації системи вищої освіти в умовах інформатизації національної економіки; прикладної теми «Детермінанти соціально-економічного розвитку України в умовах трансформаційних зрушень» (номер державної реєстрації 0118U004407), де дисертантом ідентифіковано напрями диверсифікації джерел формування фінансових ресурсів закладів вищої освіти України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних, методологічних та науково-практичних засад адаптивності системи вищої освіти та розробка стратегії її забезпечення для підвищення рівня стійкості структури вищої освіти до викликів інформаційної

економіки. Для досягнення даної мети в роботі поставлено й вирішено такі завдання:

- визначити та поглибити понятійно-категоріальний апарат предметної сфери інформаційної економіки;
- розкрити економічну природу вищої освіти з позиції системного підходу й обґрунтувати її роль у процесах формування інформаційної економіки;
- виявити сутнісний зміст та характерні риси адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки;
- систематизувати теоретичні положення та принципи забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки;
- поглибити теоретико-методологічні основи дослідження взаємовпливу системи вищої освіти й інформаційної економіки;
- визначити компоненти інформаційної економіки та сформувати систему показників оцінювання їхнього розвитку;
- розробити методичний підхід до оцінювання рівня розвитку інформаційної економіки;
- ідентифікувати проблеми розвитку вищої освіти в контексті становлення економіки інформаційного типу;
- запропонувати наукову концептуалізацію організаційно-інституціонального забезпечення адаптивності національної системи вищої освіти до умов інформаційної економіки;
- надати пропозиції щодо розвитку взаємодії суб'єктів системи вищої освіти та підприємницького сектору в контексті інформатизації національної економіки;
- обґрунтувати науково-прикладні засади досягнення позитивних синергетичних ефектів модернізації національної системи вищої освіти в умовах інформаційної економіки;
- розробити стратегію забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки та механізм реалізації комплексу взаємоузгоджених практичних заходів.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування системи вищої освіти в умовах інформаційної економіки.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні, методичні та практичні аспекти забезпечення адаптивності системи вищої освіти України до умов інформаційної економіки.

Методи дослідження. Теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні положення, закономірності та принципи сучасної економічної теорії, наукові праці вітчизняних і закордонних учених у сфері розвитку інформаційної економіки та модернізації системи вищої освіти. У дисертації використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання: контент-аналізу – для критичної оцінки підходів до трактування сутності інформаційної економіки та конкретизації авторського підходу до розгляду дефініції; логічного узагальнення – для визначення ролі вищої освіти в процесах формування економіки інформаційного типу; структурно-

функціональний – для обґрунтування теоретичних засад забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки; кількісного та якісного порівняння – для дослідження взаємовпливу системи вищої освіти й інформаційної економіки; таксономічного аналізу – для побудови комплексного інтегрального показника оцінки розвитку інформаційної економіки; індексний – для визначення динаміки освітньої, дослідницької та інноваційної компонент інформаційної економіки; кластерного аналізу – для здійснення мезоекономічного оцінювання розвитку інформаційної економіки в Україні; економіко-статистичні – для визначення тенденцій розвитку системи вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки; графічної візуалізації – для наочного відображення інформації; наукового абстрагування та систематизації – для обґрунтування пропозицій щодо забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки, а також для здійснення теоретичних узагальнень і формулювання висновків.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правові акти України, міжнародні правові документи, дані Державної служби статистики України, статистичних відомств інших країн і міжнародних організацій, аналітичні матеріали Міністерства освіти і науки України, публікації міжнародних економічних організацій, монографічні дослідження та наукові праці провідних зарубіжних і вітчизняних учених, ресурси мережі Інтернет, особисті спостереження та розрахунки дисертанта.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна сформульованих і обґрунтованих у дисертації положень, висновків та рекомендацій є вирішенням важливої науково-практичної проблеми забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки на основі формування та реалізації відповідної стратегії в Україні. Найвагомішими теоретичними та практичними результатами, що характеризують наукову новизну дослідження, є такі:

вперше:

– обґрунтовано використання системно-синергетичної парадигми як методологічної платформи забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки, у межах якої виокремлено закономірності пізнання зазначеного процесу (цілісності, ємерджентності, необхідної різноманітності, когерентності, синхронізованості та інтегрованості) та ідентифіковано відповідну сукупність принципів, що дозволило побудувати структурно-логічну схему дослідження і поглибити наукову аргументацію пропозицій щодо модернізації системи вищої освіти в умовах інформатизації національної економіки;

– запропоновано концептуальний підхід до розробки та реалізації стратегії забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки на основі поєднання інструментарію системно-синергетичного й інституціонального підходів, що передбачає: досягнення компромісу інтересів суб'єктів державного, підприємницького, освітнього та громадського секторів національного господарства, що дозволяє виявити найбільш ефективні за очікуваною синергією площини співробітництва; конкретизувати та

структурувати сукупність можливих ефектів; визначити комплексний інструментарій стимулювання їх співпраці. Запропонована конфігурація стратегії дає змогу охопити всіх суб'єктів, залучених до системи «вища освіта – інформаційна економіка», для досягнення ефектів синергетичної взаємодії;

– висунуто й доведено гіпотезу щодо взаємовпливу вищої освіти та інформаційної економіки, а саме: на основі виявлення, з одного боку, збурень і викликів інформаційної економіки, що трансформують засади функціонування системи вищої освіти (динамізація соціально-економічних процесів; перетворення знань на продуктивну силу та товар; поширення інформаційно-комунікаційних технологій; створення глобального інформаційного поля; віртуалізація робочих місць; загострення проблем інформаційної безпеки і захисту прав інтелектуальної власності); з іншого боку, обґрунтування визначальної ролі вищої освіти у становленні інформаційної економіки та її окремих структурних компонент (освітньої, дослідницької, інноваційної). Це дозволило сформувати й реалізувати методичний інструментарій аналізу особливостей та оцінки результативності взаємовпливу системи вищої освіти та інформаційної економіки;

удосконалено:

– змістовну інтерпретацію системних властивостей вищої освіти, які, на відміну від існуючих, поділено на дві групи: структурні – характеризують ендогенне середовище системи та сукупність взаємозв'язків між її елементами (цілісність, самоорганізованість, ієрархічність, складність, гнучкість, нерівноважність, відкритість) і функціонально-цільові – динамічні властивості, що описують специфіку траєкторії руху системи в умовах зовнішніх збурень (цілеспрямованість, гомеостатичність, відносна регульованість). Таке групування дозволило розробити науково-практичні рекомендації щодо забезпечення адаптивності системи вищої освіти в частині визначення варіативних умов її реорганізації у відповідь на вплив екзогенних чинників;

– систематизацію типів адаптивності як системи вищої освіти загалом, так і її окремих складових за критерієм спрямування (інтроверсійний, екстраверсійний), що дозволило обґрунтувати наукові положення щодо активізації ендогенних драйверів у частині забезпечення інтроверсійної адаптивності та координації діяльності економічних агентів в умовах наявних інституціональних пасток і ресурсних обмежень для досягнення цілей національних імперативів реформування системи вищої освіти (екстраверсійна адаптивність);

– науково-методичний підхід до комплексного оцінювання рівня відповідності системи вищої освіти та її окремих складових потребам інформаційної економіки на основі комбінування методів статистичного, індексного та кластерного аналізу. На відміну від існуючих, такий підхід включає: моніторинг процесів розбудови системи вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки (це дало змогу оцінити вихідний рівень готовності системи до модернізації); індексний аналіз динаміки освітньої, дослідницької, інноваційної компонент розвитку інформаційної економіки (це дозволило виявити тенденції розвитку інформаційної економіки та охарактеризувати якість її складових); кластерний аналіз та порівняння темпів

розвитку структурних компонент інформаційної економіки на мезорегіональному рівні (це довело наявність регіональних диспропорцій та поглибило диференціацію заходів стимулюючого і регулятивного державного впливу відповідно до специфіки виокремлених кластерів у межах національної економічної системи);

– дескриптивну конструкцію організаційно-економічного механізму комерціалізації результатів наукових досліджень із визначенням його мети, функцій, принципів, методів і суголосних їм інструментів, який, на відміну від існуючих, запропоновано реалізовувати з урахуванням таких базових умов: синхронізація соціально-економічних інтересів стейкхолдерів (закладів вищої освіти, держави, представників бізнесу та громадськості); проактивна позиція університетів на всіх етапах комерціалізації; диверсифікація джерел фінансування; розвиток інноваційного зовнішнього та внутрішнього середовища університетів. Формування такого комплексного механізму дозволяє створити умови для послідовного розвитку вищої освіти, постійної готовності до трансформації та адаптації до швидких або непередбачуваних змін екзогенного середовища інформаційної економіки;

набули подальшого розвитку:

– визначення та систематизація ключових чинників впливу на процеси забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки, що, на відміну від наявних, ґрунтуються на когнітивному аналізі детермінаційних зв'язків між ними та передбачають їх групування за трьома ознаками: фактори міжсекторальної взаємодії суб'єктів на основі активізації їх ендогенних мотиваторів до співпраці; трансформаційні фактори адаптивності як екзогенні чинники, що зумовлюють необхідність зміни змісту, організаційно-управлінських форм системи під впливом імпульсів зовнішнього середовища; фактори формування синергетичних ефектів від співпраці суб'єктів державного, підприємницького, освітнього, громадського секторів. Врахування зазначених чинників дало змогу визначити пріоритетні напрями державної підтримки та стимулювання розвитку системи вищої освіти в контексті інформатизації національної економіки;

– понятійно-категоріальний апарат теорії економіки та управління національним господарством у частині введення в науковий обіг поняття «адаптивність системи вищої освіти до умов інформаційної економіки», під яким розуміється спроможність системи вищої освіти адекватно реагувати на виклики інформаційної економіки та шоків внутрішні і зовнішні збурення, оперативно відновлюватись та мати ресурс здійснення структурної реорганізації при збереженні системоутворюючих властивостей, базових функцій і взаємозв'язків між елементами. Це сприяло побудові логіки наукової аргументованості умовиводів щодо закономірних та істотних особливостей взаємообумовлених трансформацій інформаційної економіки і вищої освіти;

– ідентифікація системних проблем розвитку національної системи вищої освіти в умовах інформаційної економіки, які, на відміну від існуючих, виокремлені за результатами аналізу тенденцій розвитку зазначеної системи: нерелевантність освітнього процесу і дослідницької тематики запитам бізнесу;

нерозвиненість механізмів комерціалізації результатів наукових досліджень університетів; низький рівень захисту прав інтелектуальної власності; недостатня диверсифікованість джерел фінансування і низький рівень фінансової автономії університетів; нерозвиненість елементів інноваційної інфраструктури; слабкі конкурентні позиції на світовому ринку освітніх послуг; неузгодженість діяльності економічних суб'єктів у сферах вищої освіти, науки, інновацій. Це дозволило сформулювати науково-практичні пропозиції щодо забезпечення адаптивності системи вищої освіти до потреб бізнес-структур, національного господарства країни та її регіонів;

– рекомендації щодо вдосконалення мотиваційного механізму співпраці підприємств і закладів вищої освіти на основі адаптації світового досвіду (модель University-Industry) до вітчизняних соціально-економічних особливостей; гармонізації інтересів суб'єктів державного, освітнього, підприємницького, громадського секторів у сферах підготовки кадрів, науково-дослідної й інноваційної діяльності; запровадження системи стимулів для бізнесу (цільові податкові пільги при проведенні наукових досліджень, при створенні підприємств, які виконують науково-дослідні роботи; часткове звільнення від сплати соціальних внесків; використання механізму прискореної амортизації обладнання, задіяного в дослідницькій діяльності та ін.). Впровадження окреслених положень дозволить сформувати мотиваційне поле активізації взаємодії вищої освіти та бізнесу і сприятиме поглибленню зв'язків між університетською освітою, наукою та реальним сектором економіки;

– наукові положення щодо державного стратегування розвитку системи вищої освіти, які, на відміну від існуючих, диференційовано відповідно до позиціонування регіонів за темпами розвитку освітньої, дослідницької, інноваційної компонент інформаційної економіки, зокрема виділено такі вектори регулюючого державного впливу: нейтрально-заохочувальний (підтримка позитивної динаміки інтенсивного розвитку), стимулюючо-забезпечувальний (ресурсна й інформаційна підтримка процесів розвитку), ініціувально-менторський (мотивація і координація процесів розвитку). Імплементация такого підходу дозволить підвищити ефективність впровадження стратегії забезпечення адаптивності системи вищої освіти як на національному рівні, так і на рівні окремих регіонів за рахунок оптимізації та специфікації сукупності тактичних заходів і інструментів державного регулювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці науково-практичних рекомендацій та висновків, які можуть бути застосовані у діяльності органів державної влади при розробці стратегії забезпечення адаптивності національної системи вищої освіти до умов інформаційної економіки.

Результати дисертаційної роботи знайшли своє практичне застосування в діяльності окремих установ, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема:

– Інститутом модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України при плануванні розвитку національної системи вищої освіти в сучасних

динамічних соціально-економічних умовах (довідка № 53/1065-19 від 27.02.2019 р.);

– Управлінням економічного розвитку міста Чернігівської міської ради (довідка № 12-01-29/134 від 19.06.2019 р.) при реалізації аналітичної діяльності;

– Головним управлінням Державної казначейської служби України в Чернівецькій області при наданні роз'яснень, інформації, методичної, практичної, консультаційної допомоги закладам вищої освіти як учасникам бюджетного процесу (довідка № 217-б від 23.04.2019 р.);

– Департаментом економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації при розробці Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2017 року та Плану заходів з її реалізації на 2021-2023 роки (довідка № 01.01-25/1556 від 19.06.2019 р.);

– Управлінням стратегічного розвитку міста Чернігівської міської ради при підготовці Стратегії розвитку міста Чернігова до 2020 року (довідка № 01-05/191 від 18.12.2017 р.).

Результати дослідження знайшли своє використання в діяльності Науково-дослідного інституту економічного розвитку Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (довідка № 08/19 від 10.06.2019 р.), Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України (довідка № НЦ81 від 21.05.2019 р.). Напрацювання дисертанта в частині диверсифікації джерел фінансування закладів вищої освіти та розвитку взаємодії зі стейкхолдерами впроваджено в діяльність Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 20/17-1547 від 20.06.2019 р.), Запорізького національного технічного університету (довідка № 37-111/1705 від 14.05.2019 р.), Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського (довідка № 08 від 18.06.2019 р.), Національного університету фізичного виховання та спорту України (акт № 3 від 07.06.2019 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 1157/01 від 11.06.2019 р.), Київського кооперативного інституту бізнесу і права (довідка № 23-в від 18.02.2019 р.), Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту (довідка № 179 від 03.06.2019 р.), Чернігівського інституту імені Героїв Крут Міжрегіональної академії управління персоналом (довідка № 100 від 10.06.2019 р.).

Науково-прикладні рекомендації щодо мотивації співпраці закладів вищої освіти з підприємницьким сектором впроваджено в практичну діяльність Чернігівської регіональної торгово-промислової палати (довідка № 225 від 12.06.2019 р.), Державного експортно-імпортного банку України при розробці спільних програм дуальної освіти (довідка № 076-004/1187 від 10.06.2019 р.), АТ «Райффайзен Банк Аваль» (довідка № Д1-В89/62/81/2 від 07.05.2018 р.), Бізнес-інноваційного центру м. Чернігова (довідка № 33/01-16 від 27.05.2019 р.). Окремі напрацювання дисертанта використано в роботі Української асоціації дослідників освіти (довідка № 15 від 20.06.2019 р.), Сіверського інституту регіональних досліджень (довідка № 6 від 10.06.2019 р.), Агенції регіонального розвитку Чернігівської області (довідка

№ 35 від 18.06.2019 р.), Поліського фонду міжнародних та регіональних досліджень (довідка № 10-06 від 21.02.2019 р.), GFA Consulting Group при реалізації проекту міжнародної технічної допомоги FORBIZ у межах ініціативи «Підтримка ЄС України у відновленні її економіки» (довідка № 20191006_006_OK від 10.06.2019 р.).

Наукові розробки дисертанта використовуються в навчальному процесі Донбаської державної машинобудівної академії при викладанні дисциплін «Основи наукових досліджень в професійній сфері», «Методологія та організація наукових досліджень» та при підготовці докторів філософії (довідка № 01-05/698 від 28.05.2019 р.), а також у Чернігівському національному технологічному університеті в навчально-методичному забезпеченні викладання дисципліни «Глобальна економіка» (довідка № 202/08-924 від 27.05.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові положення, висновки й рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано ідеї та положення, які є результатом роботи здобувача. Авторський внесок у працях, опублікованих у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися й одержали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях та круглих столах, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція «Зовнішні та внутрішні фактори впливу на розвиток міжнародних економічних відносин» (м. Львів, 2014 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми розвитку економіки: оцінка та перспективи вирішення» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми соціально-орієнтованого інноваційного розвитку білоруського общества и профсоюзы» (м. Гомель, 2015 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики» (м. Харків, 2015 р.); V Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційно-комп'ютерні технології в освіті, науці та виробництві» (м. Луцьк, 2015 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Osobowosci, Spoleczenstwo, Polityka» (м. Люблін, 2016 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 2016 р.); Міжнародна наукова конференція «Емпіричні дослідження для реформування освіти в Україні» (м. Дрогобич, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації» (м. Запоріжжя, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Юність науки – 2017: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (м. Чернігів, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Ukraine – EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law» (Словаччина-Польща, 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток інноваційно-інтегрованих структур у вимірі формування інноваційно-орієнтованої моделі

економіки» (м. Кропивницький, 2018 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Modern Technologies, Socio-Economic Development Problems and Ways of Solving them» (м. Батумі, 2018 р.); XI Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття» (м. Полтава, 2018 р.); V Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали» (м. Суми, 2019 р.).

Публікації. Наукові положення, висновки та рекомендації автора опубліковані в 57 працях, у тому числі: 1 одноосібна монографія, 7 підрозділів у колективних монографіях; 21 стаття у наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних, з них 10 одноосібних статей; 9 статей у зарубіжних виданнях; 19 робіт апробаційного характеру. Загальний обсяг наукових робіт становить 67,17 ум. друк. арк., з яких 58,67 ум. друк. арк. належить особисто автору.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний обсяг дисертаційної роботи становить 497 сторінок. Робота містить 57 таблиць та 62 рисунки, список використаних джерел із 576 найменувань розміщено на 57 сторінках, 20 додатків – на 90 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету та завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну, висвітлено практичне значення та апробацію одержаних результатів.

У першому розділі – **«Теоретичні основи дослідження процесу забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки»** – розкрито сутність інформаційної економіки на основі систематизації наукових концепцій її трактування, визначено етапи еволюції такої економіки, досліджено роль системи вищої освіти у процесах формування інформаційної економіки, обґрунтовано необхідність розвитку адаптивності цієї системи до викликів інформатизації національної економіки.

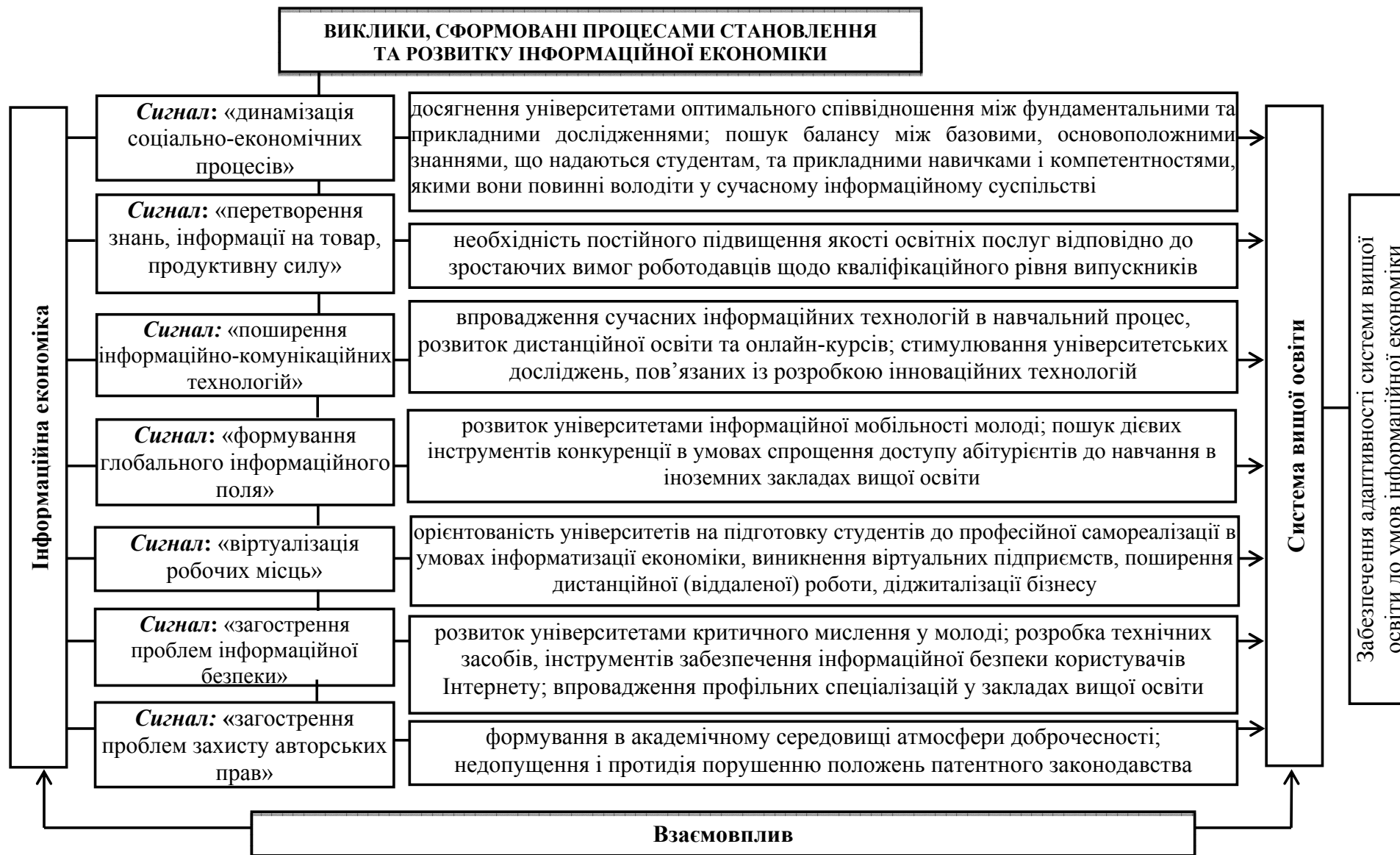
У дисертації здійснено комплексну систематизацію концепцій інформаційного суспільства, на основі чого виокремлено дві групи теоретичних підходів до його становлення: 1) еволюційний (Г. Шиллер, Ю. Хабермас, Е. Гідденс) – розгляд інформаційного суспільства як наступної стадії суспільного розвитку, що логічно впливає та формується на основі досягнень і визначальних чинників попередньої стадії; 2) трансформаційний (Д. Белл, Е. Тоффлер, Й. Масуда, М. Кастельс, Ж. Бодрійяр) – як принципово нового етапу розвитку, ключові риси якого суттєво відрізняють його від попереднього (постіндустріального) типу суспільства. Автором обґрунтовано формування в межах інформаційного суспільства новітнього типу економічної системи – інформаційної економіки. На основі використання методів аналізу та синтезу змісту наукових концепцій трактування останньої було запропоновано розглядати інформаційну економіку як такий тип економічної

системи, для якої характерна визначальна роль інформації та інформаційних технологій у процесах виробництва, обміну, розподілу, споживання суспільних благ і ефективний розвиток якої забезпечують сектори, спроможні до генерації знань, інформації, високоякісних наукових продуктів та ефективного використання інформаційних ресурсів.

Наголошено, що в умовах інформатизації національної економіки відбувається динамічне зростання впливу системи вищої освіти на економічний розвиток. Відповідно до специфіки такого впливу сукупність ознак інформаційної економіки запропоновано доповнити такими: підвищення гнучкості освітньої, дослідницької, інноваційної діяльності університетів, приведення їх результатів у відповідність до актуальних запитів національного господарства; нарощення обсягів трансферу й комерціалізації результатів наукових досліджень у реальному секторі економіки; розвиток освітнього та науково-технічного партнерства університетів і бізнесу; збільшення обсягів патентування технологічних інновацій; зростання масштабів впровадження інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

Грунтуючись на проведених дослідженнях, аналізі основних положень теорії інформаційного суспільства й інформаційної економіки, системно-синергетичної парадигми наукового пізнання, на вивченні зарубіжної практики та низки робіт учених із питань розвитку системи вищої освіти в умовах інформатизації економіки, у роботі висунуто і доведено гіпотезу про взаємовплив вищої освіти та інформаційної економіки. Зокрема, визначено, що інформаційна економіка формує специфічні виклики до системи вищої освіти, зумовлюючи необхідність трансформації останньої (рис. 1). Водночас автором виокремлено особливості і вектори впливу системи вищої освіти на процеси становлення інформаційної економіки, зокрема показано її роль у розвитку освітньої, дослідницької, інноваційної структурних компонент такого типу економічної системи. Обґрунтовано, що здійснення гармонійного переходу системи вищої освіти до функціонування в умовах інформатизації національної економіки потребує розробки теоретико-методологічної платформи забезпечення адаптивності такої системи до нових соціально-економічних умов.

Узагальнення теоретичних положень із досліджуваної проблеми дозволило виокремити три підходи до визначення категорії адаптивності системи: 1) як спроможність системи відновлюватись чи відтворюватись у відповідь на екзогенні виклики; 2) як спроможність системи абсорбувати зовнішні збурення; 3) як спроможність системи протистояти впливу зовнішніх чинників. З урахуванням отриманих наукових результатів адаптивність системи вищої освіти до умов інформаційної економіки запропоновано розглядати як здатність системи вищої освіти адекватно реагувати на виклики інформаційної економіки, чинити опір шоківим збуренням, оперативно відновлюватись та зазнавати структурної реорганізації під тиском екзогенних факторів при збереженні системоутворюючих властивостей, базових функцій і взаємозв'язків між елементами.

Рис. 1. Виклики інформаційної економіки до системи вищої освіти

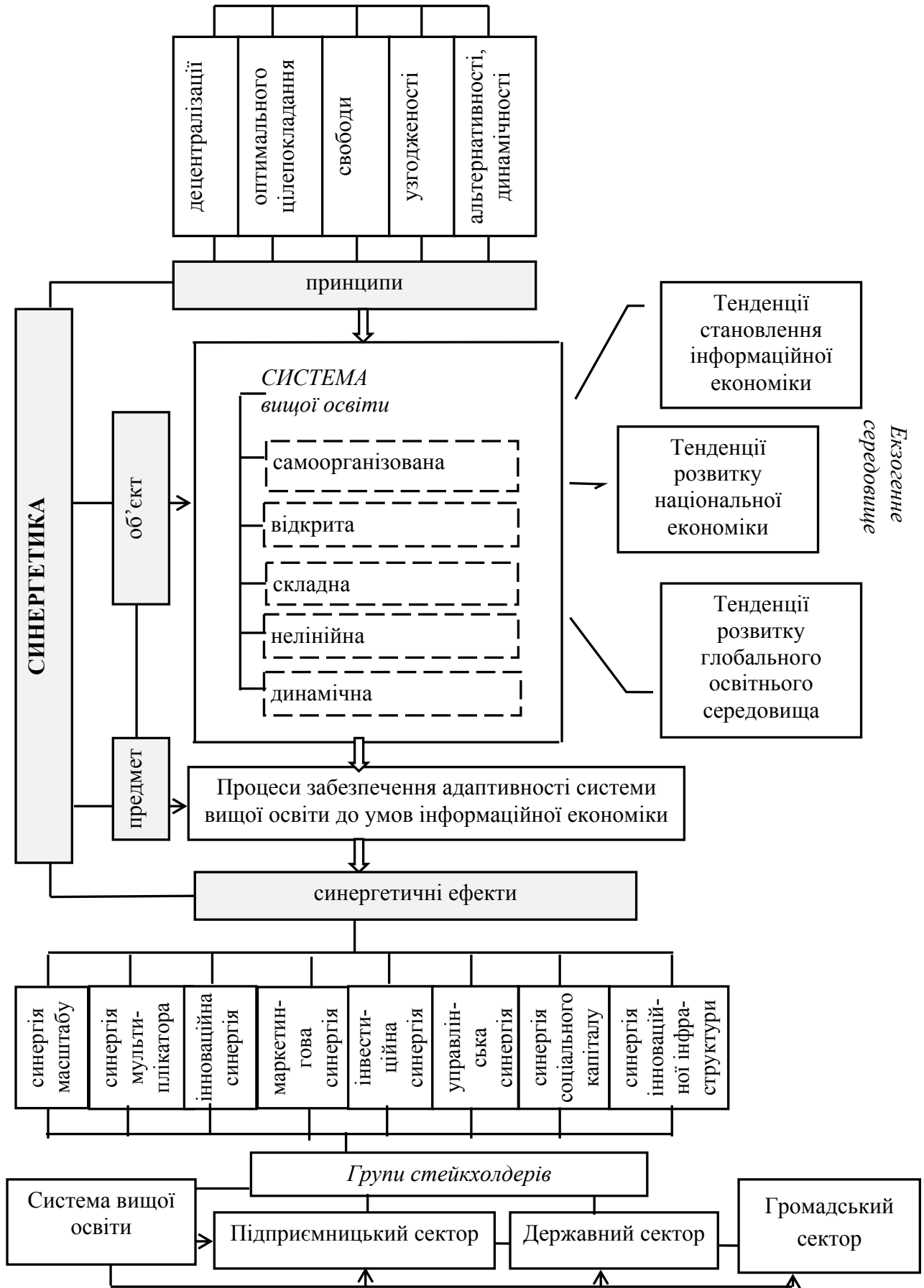
Джерело: побудовано автором.

На основі результатів проведеного дослідження у дисертації виокремлено та обґрунтовано основні передумови забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки: інтенсифікація співпраці з підприємницьким сектором; інтегрування закладів вищої освіти в ланцюги створення доданої вартості; поглиблення прикладного характеру університетських досліджень; прискорення темпів комерціалізації результатів наукових досліджень; збільшення питомої ваги наукомісткого сектору у структурі національної економіки; підвищення інноваційної активності економічних суб'єктів; збільшення попиту на інноваційну продукцію; розширення доступу науковців і здобувачів вищої освіти до інформаційних ресурсів; залучення до процесів формування глобального інформаційного поля тощо.

Проведене дослідження дозволило виділити інтроверсійний і екстраверсійний типи адаптивності системи вищої освіти. Під інтроверсійною адаптивністю запропоновано розуміти спроможність такої системи пристосовуватись до нових умов, що виникають у процесі інформатизації національної економіки (вимоги до професійної, компетентнісної, кваліфікаційної структур випускників університетів; щодо практичної цінності та інвестиційної привабливості результатів наукових досліджень); під екстраверсійною – адаптивність відносно нових умов функціонування міжнародного ринку освітніх послуг, що постають у ході формування глобального інформаційного поля (щодо представленості університетів у мережі Інтернет, впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для розширення дистанційного доступу студентів до освітніх послуг; щодо нарощування масштабів академічної мобільності). Врахування окресленої типізації при визначенні стратегічних орієнтирів розвитку системи вищої освіти в умовах діджиталізації економіки сприятиме, з одного боку, активізації ендогенних драйверів розвитку, з іншого – реалізації національних імперативів реформування освітньої системи.

У другому розділі – **«Методологія дослідження адаптивності системи вищої освіти до запитів інформаційної економіки»** – визначено методологічні засади розвитку вищої освіти в контексті інформатизації суспільства, на основі системно-синергетичного підходу досліджено методологічні принципи стратегічного управління забезпеченням адаптивності національної системи вищої освіти до умов інформаційної економіки.

Для поглиблення наявних наукових положень щодо розвитку вищої освіти та особливостей її впливу на соціально-економічні процеси в дисертаційній роботі використано методологічний апарат системно-синергетичного підходу (рис. 2).

Рис. 2. Системно-синергетичний підхід до дослідження адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки

Джерело: побудовано автором.

Це дозволило дослідити систему вищої освіти як єдиний цілісний об'єкт пізнання та класифікувати її властивості, виділивши серед них такі: 1) структурні (визначені специфікою внутрішнього середовища та зв'язками між елементами системи), до яких віднесено відкритість, цілісність, гнучкість, складність, ієрархічність, самоорганізованість, нерівноважність; 2) функціонально-цільові (детерміновані цільовими орієнтирами розвитку системи), що включають властивості цілеспрямованості, гомеостатичності, відносної урегульованості. Конкретизація системних властивостей вищої освіти важлива при розробці прикладних засад забезпечення її адаптивності до умов інформаційної економіки, оскільки пропонувані заходи не повинні призводити до втрати її структурних чи порушення функціонально-цільових властивостей.

На основі застосування системно-синергетичного підходу як методологічної бази дослідження ідентифіковано й виокремлено ключові закономірності та принципи забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки:

- закономірність цілісності передбачає забезпечення організаційної і функціональної єдності елементів системи на основі принципів збалансування та комунікативності;

- закономірність необхідної різноманітності полягає у складності системи вищої освіти та глибинності синергетичних зв'язків, що виникають між її елементами у процесі адаптації до умов інформаційної економіки (основні принципи: узгодженого цілепокладання, пріоритизації системних функцій, ускладнення організації, нерівномірності розвитку частин системи, зворотного зв'язку);

- закономірність емерджентності характеризує переважання якісних характеристик системи вищої освіти над сумою властивостей її складових елементів, потенціалів закладів вищої освіти (основні принципи: синергетичної взаємодії, генерації загальносистемних властивостей, унікальності специфічних системних властивостей, підтримання системозберігаючих властивостей, кореляції загальносистемних властивостей зі специфічними властивостями елементів);

- закономірність синхронізованості та інтегрованості визначає спроможність партнерів і закладів вищої освіти переходити на єдиний ритм співіснування, спільного розвитку, організувати цілеспрямовану інтеграційну взаємодію на основі спільності інтересів (основні принципи: міжсекторальної інтеграції, співмірності частоти руху, максимізації інформації, чутливості до синхронізуючих і десинхронізуючих факторів);

- закономірність когерентності означає узгодження у часі процесів і характерних коливань системи на основі принципів наскрізності взаємозв'язків, взаємодовіри, повноти інформаційного обміну та розвиненості комунікаційних каналів, делегування функцій і колегіальності, пропорційності в управлінні взаємодією.

Зазначені закономірності враховані автором при розробці підходів до отримання синергетичних ефектів модернізації національної системи вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки. Досягнення таких ефектів можливе на основі синхронізації інтересів стейкхолдерів (закладів вищої освіти, держави, представників бізнесу та громадськості), а також за сприятливого впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. За результатами аналізу причинно-наслідкових зв'язків між факторами забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформатизації національної економіки здійснено їх групування за трьома ознаками: 1) фактори міжсекторальної взаємодії суб'єктів – ендогенні мотиваційні чинники суб'єктів, необхідні й достатні для налагодження довгострокового взаємовигідного партнерства; 2) трансформаційні фактори адаптивності – екзогенні чинники зміни системи вищої освіти, її підсистем, взаємозв'язків між елементами під впливом процесів інтернаціоналізації освітнього простору, розбудови глобального інформаційного поля, зміни національної економіки як поліструктурної системи соціально-економічних відносин; 3) фактори формування синергетичних ефектів від взаємодії стейкхолдерів – сукупність умов і чинників, необхідних для максимізації позитивних синергетичних ефектів від співпраці залучених суб'єктів. Окреслений підхід до групування чинників дозволив ідентифікувати пріоритетні напрями державного регулятивного впливу на процеси розвитку системи вищої освіти.

У третьому розділі – **«Аналіз тенденцій розвитку системи вищої освіти України в умовах інформаційної економіки»** – запропоновано методичні аспекти оцінювання рівня розвитку інформаційної економіки, визначено динаміку індексів її освітньої, дослідницької, інноваційної компонент, апробовано запропоновані методичні підходи на практиці та виявлено основні системні проблеми розвитку вищої освіти в умовах інформатизації національної економіки.

У дисертаційній роботі розроблено комплексний методичний підхід до оцінювання розвитку інформаційної економіки, що передбачає комбінування статистичного, індексного, кластерного методів аналізу, а також виокремлення головних компонент інформаційної економіки: освітньої, дослідницької, інноваційної. Реалізацію такого підходу в роботі здійснено за трьома блоками:

І блок – використання методу статистичного аналізу дозволило оцінити вихідний рівень готовності системи вищої освіти України до розбудови в умовах становлення інформаційної економіки (табл. 1). Це дало змогу виявити визначальні тенденції розвитку досліджуваного об'єкта: скорочення чисельності закладів вищої освіти (на 10,5 % у 2018 р. проти 2000 р.); зменшення кількості студентів (на 5,7 % у 2018 р. проти 2000 р.); скорочення видатків на вищу освіту в обсязі сукупних державних витрат (з 6,8% у 2009 р. до 3,7% у 2017 р.); зменшення також частки видатків на вищу освіту у загальному обсязі ВВП країни (з 2,3% у 2009 р. до 1,5% у 2016 р.). Причинами виявлених тенденцій є відповідно: політика оптимізації структури закладів

вищої освіти; ускладнення демографічної ситуації у країні, що обтяжується міграційними процесами та зниженням рівня конкурентоспроможності вітчизняних університетів; скорочення державного фінансування системи вищої освіти; низька диверсифікованість фінансових джерел більшості закладів вищої освіти України.

Таблиця 1

Показники розвитку системи вищої освіти в Україні у 2000–2018 рр.

Рік	Кількість закладів вищої освіти, од.	Кількість здобувачів вищої освіти, тис. ос.	Витрати державного бюджету на вищу освіту, млн грн	Частка в сукупних державних витратах, %	Частка у ВВП, %
2000	315	1402,9	2 285,5	4,7	1,3
2005	345	2203,8	7 934,1	5,7	1,8
2009	350	2245,2	20 966,3	6,8	2,3
2010	349	2129,8	24 998,4	6,6	2,3
2011	345	1954,8	26 619,6	6,4	2,0
2012	334	1723,7	21 058,1	6,3	2,0
2015*	288	1375,2	30 981,8	4,6	1,6
2016*	287	1369,4	35 233,6	4,2	1,5
2017*	289	1330	38 681,1	3,7	-
2018*	282	1322,3	-	-	-

* - без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: складено автором на основі офіційних даних Державної служби статистики України.

II блок – застосування методу індексного аналізу дозволило виявити тренд розвитку інформаційної економіки, у межах якого виокремлено освітній, дослідницький та інноваційний індекси (рис. 3).

Отримані результати засвідчили той факт, що інформаційна економіка в Україні перебуває на стадії становлення (починаючи із 2015 р. спостерігається позитивна динаміка комплексного інтегрального показника). Негативний вплив на розвиток такого типу економічної системи та його окремі компоненти здійснило загострення військово-політичної ситуації на Сході України (спад у 2014–2015 роках). Негативні тенденції розвитку національної системи вищої освіти відобразились також на динаміці індексу освітньої компоненти, що підтверджує актуальність розробки науково обґрунтованих заходів із забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов становлення економіки інформаційного типу.

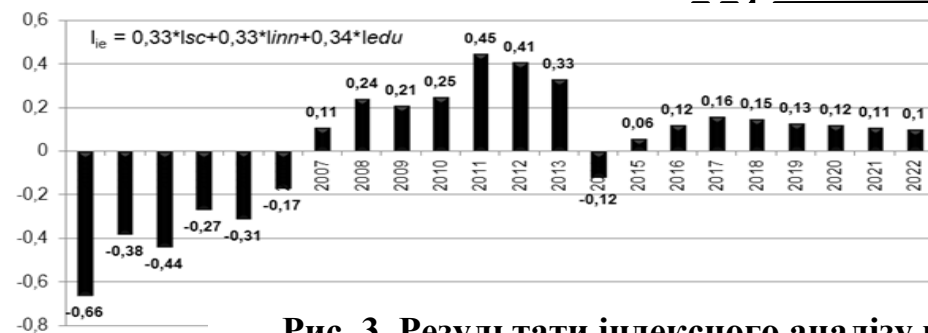
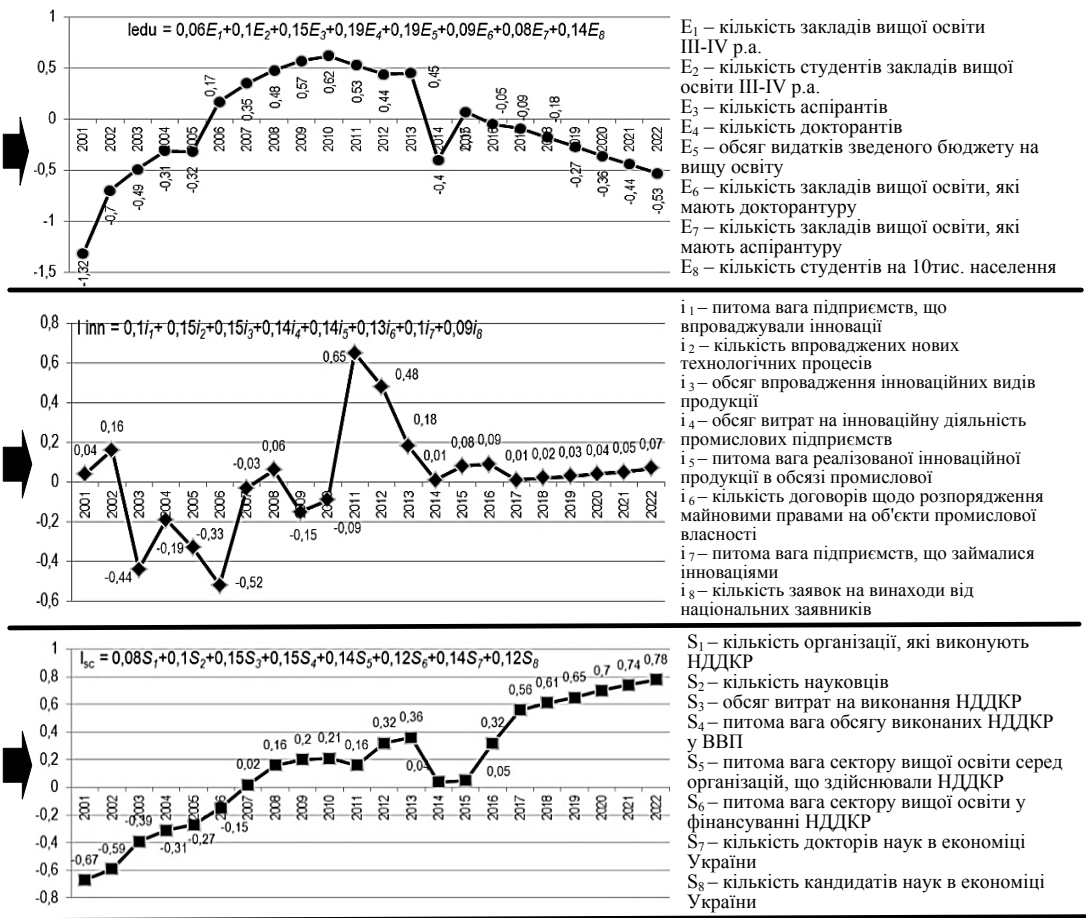
Результати аналізу засвідчили існування регіональних диспропорцій у розвитку економіки інформаційного типу в Україні. Це зумовило застосування диференційованого підходу для виявлення потенціалу системи вищої освіти щодо активізації процесів інформатизації на мезоекономічному рівні, враховуючи, що результати діяльності закладів вищої освіти відбиваються не тільки на освітній, але й на дослідницькій та інноваційній компонентах розвитку інформаційної економіки.

Індекс освітньої компоненти (I_{edu})

Індекс інноваційної компоненти (I_{inn})

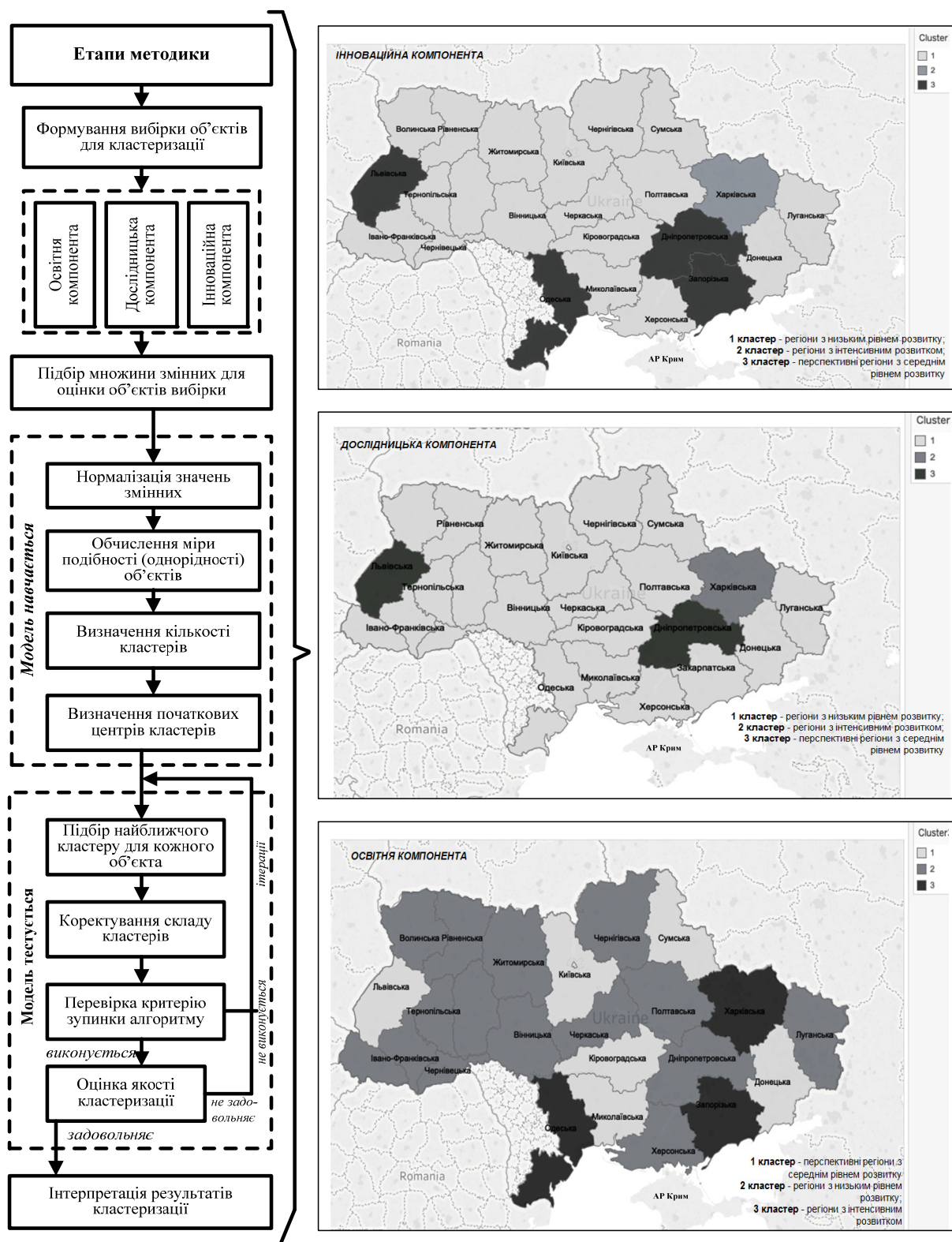
Індекс дослідницької компоненти (I_{sc})

Комплексний інтегральний показник оцінки рівня розвитку інформаційної економіки (I_{ie})

Рис. 3. Результати індексного аналізу розвитку інформаційної економіки в Україні
 Джерело: побудовано автором.

III блок – застосування методу кластеризації дозволило поглибити отримані на попередніх етапах результати шляхом проведення мезоекономічного аналізу за освітньою, дослідницькою, інноваційною компонентами інформаційної економіки (рис. 4).

Рис. 4. Кластерний розподіл регіонів України за рівнем розвитку компонент інформаційної економіки

Джерело: побудовано автором.

Результати аналізу засвідчили існування регіональних диспропорцій у розвитку економіки інформаційного типу в Україні. Це зумовило застосування диференційованого підходу для виявлення потенціалу системи вищої освіти щодо активізації процесів інформатизації на мезоекономічному рівні, враховуючи, що результати діяльності закладів вищої освіти відбиваються не тільки на освітній, але й на дослідницькій та інноваційній компонентах розвитку інформаційної економіки.

Проведений аналіз дав змогу ідентифікувати системні проблеми розвитку вищої освіти України в умовах становлення інформаційної економіки: контекстуальні, нормативно-правові, організаційно-економічні, фінансові, матеріально-технічні, глобалізаційні (табл. 2).

Таблиця 2

**Системні проблеми розвитку вищої освіти України
в умовах інформаційної економіки**

Тип проблеми	Зміст проблеми	Підходи до вирішення
<i>Контекстуальні</i>	нерелевантність чи невідповідність освітнього процесу і дослідницької тематики запитам бізнесу	Комплексний підхід до свідомо регульованого вирішення даного типу проблем на основі синхронізації інтересів закладів вищої освіти, суб'єктів державного, підприємницького секторів та громадськості
<i>Нормативно-правові</i>	неузгодженість положень чинного законодавства в частині комерціалізації університетами об'єктів інтелектуальної власності; низький рівень захисту прав інтелектуальної власності	Науково-прикладні підходи до трансформації правового механізму комерціалізації результатів наукових досліджень закладів вищої освіти (передусім, державної форми власності)
<i>Організаційно-економічні</i>	нерозвиненість механізмів комерційного трансферу результатів наукових досліджень	Синтез економічної синергетики й інституціоналізму
<i>Фінансові</i>	низька диверсифікованість джерел фінансування; недостатній рівень фінансової автономії університетів	Розробка інтегрованої моделі фінансування вищої освіти
<i>Матеріально-технічні</i>	застаріле обладнання навчальних аудиторій і наукових лабораторій; нерозвиненість елементів інноваційної та інформаційної інфраструктури	Системно-синергетичний підхід
<i>Проблеми когерентності</i>	відсутність ефективних мотиваційних механізмів співпраці економічних суб'єктів у сферах вищої освіти, науки, інновацій	Розробка моделі досягнення позитивних синергетичних ефектів модернізації системи вищої освіти; інституціональний підхід до активізації співпраці суб'єктів підприємницького й освітнього секторів
<i>Глобалізаційні</i>	слабкі конкурентні позиції національної системи вищої освіти на глобальному ринку освітніх послуг	Структурно-функціональний підхід

Джерело: складено автором.

Вирішення окреслених проблем потребує визначення та наукового обґрунтування стратегічних орієнтирів забезпечення адаптивності національної системи вищої освіти до нових соціально-економічних умов.

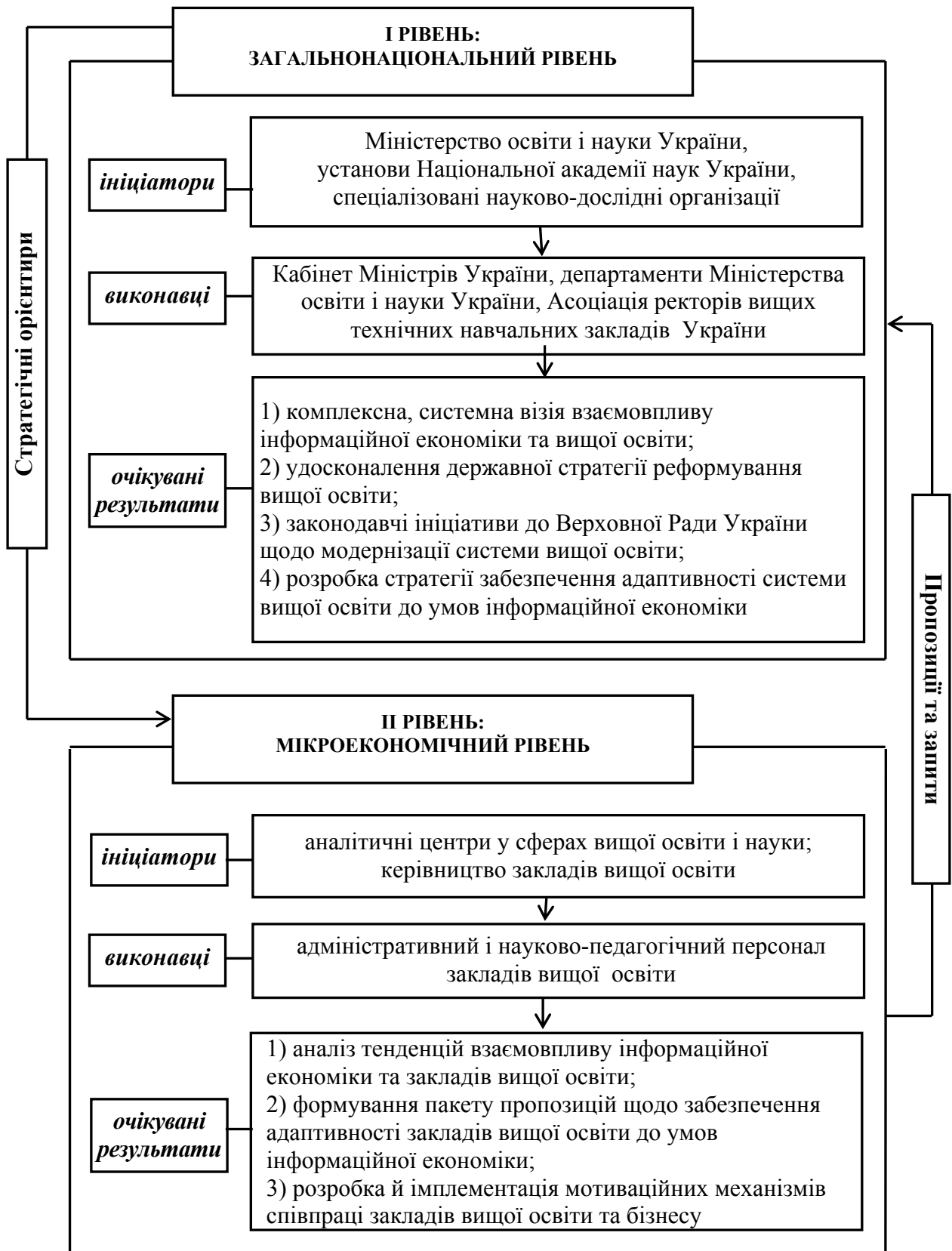
У четвертому розділі – **«Організаційно-інституціональне забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки»** – досліджено інституціональну платформу розвитку співпраці суб'єктів підприємницького сектору та закладів вищої освіти, обґрунтовано рекомендації щодо активізації процесів комерціалізації результатів наукових досліджень університетів, запропоновано концептуальний підхід до побудови дворівневої моделі інституціональної структури суб'єктів забезпечення адаптивності національної системи вищої освіти.

На основі базових положень інституціоналізму виділено ключові аспекти дослідження сутності вищої освіти: 1) як особливої ланки інституціональної структури суспільства; 2) як інтелектуальної сфери управління; 3) як суспільного інституту зосередження інтелектуального капіталу нації. Аргументовано, що досягнення організаційної єдності такого інституту потребує, по-перше, врахування комплексу факторів забезпечення його адаптивності до умов діджиталізації національної економіки; по-друге, збалансування інтересів та узгодження діяльності закладів вищої освіти, центрального органу виконавчої влади у сфері освіти й науки, суб'єктів підприємницького сектору і громадськості. Відповідно, у дисертації запропоновано концептуальний підхід до побудови дворівневої моделі інституціональної структури суб'єктів забезпечення адаптивності національної системи вищої освіти (рис. 5), що враховує удосконалення нормативно-правового поля діяльності інститутів; оновлення принципів державного регулювання; розвиток фінансових інститутів, стимулювання притоку приватних інвестицій у сфері освіти та науки; вирішення питань власності; сприяння розвитку інформаційного забезпечення процесів забезпечення адаптивності вищої освіти до умов інформаційної економіки.

Встановлено недосконалість інституціонального середовища модернізації національної системи вищої освіти, що обумовлено низкою чинників: 1) застарілістю формальних інститутів (невідповідністю сучасним реаліям становлення інформаційної економіки); 2) неповнотою дотримання прав інтелектуальної власності); 3) нерозвиненістю неформальних інститутів (низький рівень активності громадського сектору в розвитку вищої освіти, інноваційної культури та довіри в суспільстві); 4) існуванням інституціональних пасток у розвитку системи (корупційна пастка; пастка диспропорційності ринку праці та недобросовісної конкуренції); 5) неефективністю інститутів державного регулювання та їх надмірною бюрократизацією; 6) декларативністю заявленої фінансової автономії університетів. Зазначене зумовлює необхідність трансформації інституціонального порядку модернізації системи вищої освіти в умовах інформаційної економіки на принципах транспарентності, логічності, обґрунтованості, чіткості та зрозумілості. У дисертаційній роботі запропоновано модель такої трансформації з конкретизацією нормативно-правових, адміністративних, фінансово-кредитних, податкових, соціально-психологічних

інституціональних важелів її реалізації та описом впливу екзогенних чинників на регулювання відповідних процесів.

Рис. 5. Концептуальна схема побудови моделі інституціональної структури суб'єктів забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки

Джерело: побудовано автором.

Дисертантом констатовано, що в основі пропонованих трансформацій інституціонального порядку модернізації системи вищої освіти на основі забезпечення її адаптивності до умов інформаційної економіки лежить активізація співпраці закладів вищої освіти з підприємницьким сектором. Обґрунтовано освітній і науково-дослідний вектор такого співробітництва, що проявляється в налагодженні партнерства університетів та бізнесу в процесах підготовки кадрів для національної економіки (узгодження запитів бізнесу до компетенцій, навичок, умінь випускників, їхньої спроможності до навчання протягом життя, підприємливість, інноваційна активність) і проведення спільних наукових досліджень (узгодження тематики досліджень для підвищення їхньої практичної цінності, інвестиційної привабливості та подальшого трансферу й комерціалізації отриманих результатів у реальному секторі національної економіки).

У дисертації ідентифіковано поточні економіко-правові проблеми комерціалізації результатів наукових досліджень закладів вищої освіти: труднощі з бухгалтерським обліком патентів та інших охоронних документів, створених за бюджетні кошти; необхідність фахової підготовки спеціалістів з інноваційного менеджменту, захисту прав інтелектуальної власності, трансферу технологій, маркетингу і комерціалізації результатів наукових досліджень у промисловості. З метою вирішення окреслених проблем автором сформульовано пропозиції щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму комерціалізації результатів наукових досліджень закладів вищої освіти. Конфігурація такого механізму передбачає конкретизацію його мети, функцій, принципів; визначення методів та суголосних їм інструментів; виокремлення в його структурі кадрового, фінансового, правового, маркетингового, бізнесово-комунікаційного, матеріально-технічного, інформаційно-технологічного, сервісно-консалтингового блоків. Наголос зроблено на необхідності забезпечення проактивної позиції університетів на всіх етапах комерціалізації – від проведення форсайт-досліджень технологічних трендів до оцінки ефективності впровадження розробок в реальному секторі економіки. Також до базових умов успішної реалізації організаційно-економічного механізму автором віднесено синхронізацію соціально-економічних інтересів суб'єктів основних секторів національної економіки.

У п'ятому розділі – **«Стратегічні детермінанти забезпечення адаптивності системи вищої освіти в контексті розвитку інформаційної економіки»** – сформовано концептуально-методологічний базис розробки та впровадження стратегії розвитку національної системи вищої освіти на основі забезпечення її адаптивності до запитів інформаційної економіки, обґрунтовано напрями удосконалення підходів до державного регулювання цієї системи, запропоновано концептуальну модель досягнення позитивних синергетичних ефектів від взаємодії її суб'єктів із підприємницьким сектором.

У дисертації обґрунтовано необхідність формування мотиваційного поля активізації співробітництва вищої освіти та бізнесу, що запропоновано реалізовувати на основі адаптації апробованої у світі моделі University-Industry

до вітчизняних соціально-економічних реалій. Це сприятиме мінімізації розриву між університетською освітою, наукою та реальним сектором національної економіки завдяки удосконаленню комунікаційних зв'язків між університетами й партнерськими підприємствами, а також запровадженню на загальнодержавному рівні системи стимулів для бізнесу. До таких стимулів автором віднесено: цільові податкові пільги для новоутворених підприємств, які виконують науково-дослідні роботи; часткове звільнення від сплати соціальних внесків; прискорена амортизація обладнання, задіяного в дослідницькій діяльності; пільгові умови використання об'єктів інноваційної інфраструктури; спеціальні умови користування правами на запатентовані результати наукових досліджень тощо. Окреслене дозволить забезпечити довгостроковість та системність взаємодії суб'єктів підприємницького сектору і закладів вищої освіти в умовах інформаційної економіки та недопущення фрагментарності цих процесів, сприятиме активізації інноваційного розвитку національної економіки за рахунок оперативної комерціалізації інноваційних результатів наукових досліджень у діяльність вітчизняних підприємств.

Обґрунтовано, що активізація співпраці закладів вищої освіти, суб'єктів підприємницького й державного секторів та громадськості сприятиме досягненню позитивних синергетичних ефектів, до числа яких віднесено такі:

1) синергія масштабу (за рахунок об'єднання потенціалів та узгодження діяльності кількох суб'єктів);

2) синергія мультиплікатора (розширене коло бенефіціарів таких ефектів);

3) інноваційна синергія (генерація інноваційних ідей з їх подальшою комерціалізацією в практику діяльності господарюючих суб'єктів);

4) маркетингова синергія (промоція послуг університетів у бізнес-середовищі);

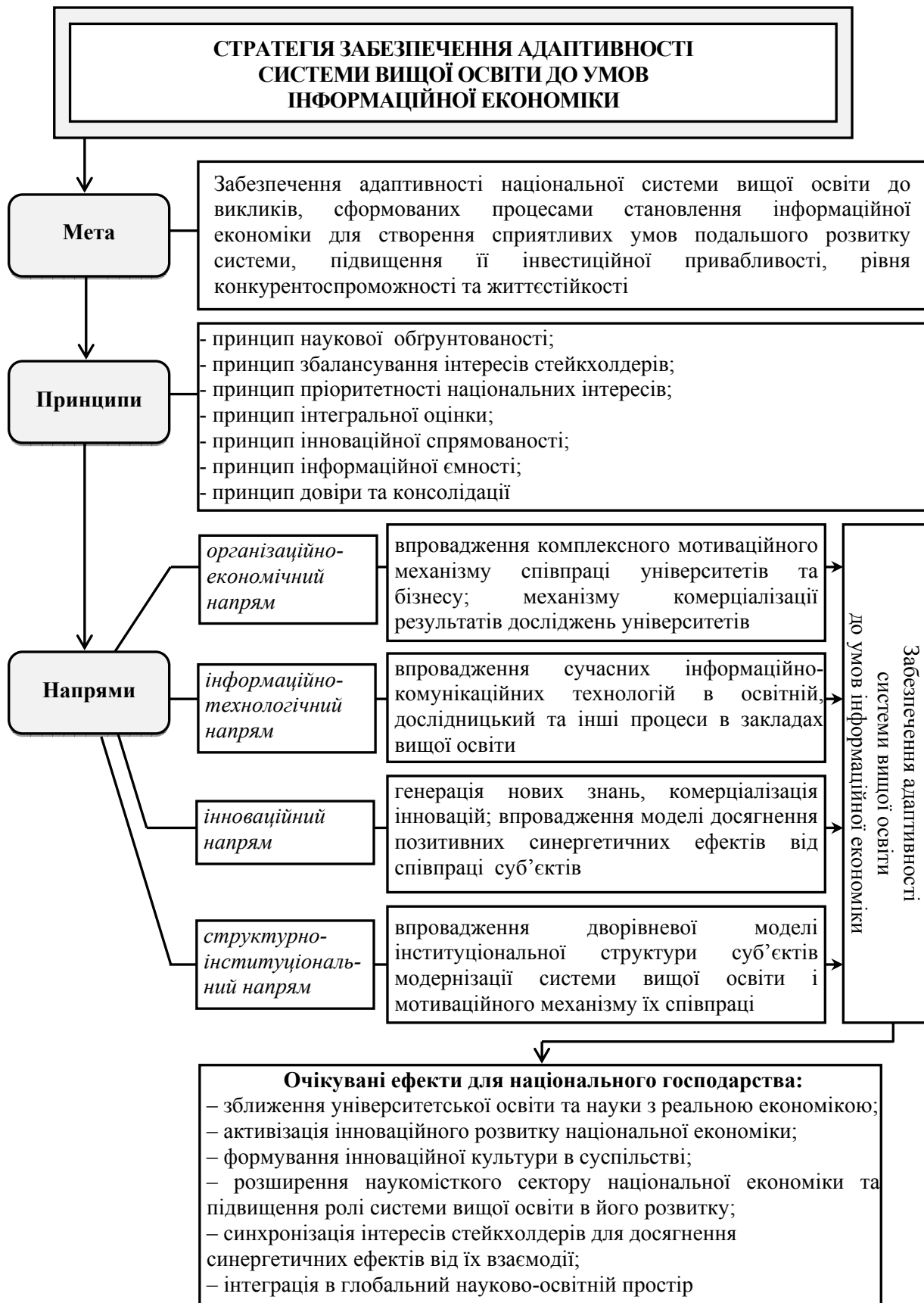
5) інвестиційна синергія (збільшення притоку приватних інвестицій у сфери освіти і науки, диверсифікація джерел фінансування університетів);

6) управлінська синергія (удосконалення підходів до менеджменту університетів, імплементація управлінських та організаційних інновацій);

7) синергія інноваційної інфраструктури (можливості використання інноваційної інфраструктури партнерів);

8) синергія соціального капіталу (отримання членами суспільства соціально-економічних ефектів від партнерської взаємодії суб'єктів основних секторів національної економіки). Окреслене враховано при формуванні концептуальної моделі досягнення позитивних синергетичних ефектів розвитку системи вищої освіти в умовах інформатизації національної економіки, що базується на принципах цілеспрямованості, комплексності, відкритості, адекватності, синергетичності.

Проведене дослідження дозволило сформулювати концептуальні підходи до розробки стратегії забезпечення адаптивності національної системи вищої освіти до умов інформаційної економіки (рис. 6) і надати рекомендації щодо формування механізму її реалізації.

Рис. 6. Концептуальні засади формування стратегії забезпечення адаптивності системи вищої освіти України до умов інформаційної економіки

Джерело: побудовано автором.

Доведено, що впровадження такої стратегії потребує реалізації сукупності диференційованих заходів державного регулюючого впливу, зокрема:

- нейтрально-заохочувального впливу (орієнтація на збереження позитивної динаміки інтенсивного розвитку компонент інформаційної економіки), що передбачають стимулювання розвитку інноваційної, дослідницької, освітньої діяльності університетів; гарантування дотримання прав інтелектуальної власності; поглиблення співпраці університетів та підприємств; розширення підтримки інноваційно активних економічних суб'єктів; підвищення інвестиційної привабливості сфер освіти й науки;

- стимулюючо-забезпечувального впливу (формування дієвих мотивів подальших конструктивних змін компонент при достатньому фінансовому, матеріально-технічному, інформаційному, кадровому забезпеченні), що передбачають нарощування притоку приватних інвестицій у розвиток інформаційної та інноваційної інфраструктури; формування комплексного інформаційно-аналітичного фонду із включенням до його структури довідкового апарату та сучасних телекомунікаційних мереж; прискорення темпів комерціалізації результатів наукових досліджень закладів вищої освіти;

- ініціувально-менторського впливу (створення сприятливих умов для запуску модернізаційних процесів, підтримка і координація їх перебігу), що передбачають узгодження діяльності закладів вищої освіти із запитами підприємницького сектору; підвищення якості освітніх послуг; збільшення обсягу інвестицій в оновлення матеріально-технічної бази освітніх і дослідницьких установ; нарощування темпів впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій; розвиток цифрової грамотності населення тощо.

Реалізація запропонованих заходів стратегії забезпечення адаптивності системи вищої до нових умов інформатизації економіки на основі врахування впливу комплексу екзогенних та ендогенних чинників і за умови оптимального поєднання зусиль університетів, органів державної влади, підприємницького сектору та громадських організацій може стати одним із основних каталізаторів розвитку національної системи вищої освіти.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі теоретично узагальнено та запропоновано нове вирішення актуальної наукової проблеми – розробка теоретичних, методологічних і методичних положень та практичних рекомендацій щодо розробки стратегії забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки. Основні висновки теоретико-методологічного, методичного та прикладного змісту полягають у наступному.

1. Систематизація сучасних теоретичних підходів до сутності інформаційного суспільства дозволило визначити його як специфічний тип організації економічних, соціальних та інституціональних відносин, розвиток яких детермінується знаннями, інформацією та інформаційно-комунікаційними технологіями. Обґрунтовано, що в межах інформаційного

суспільства формується новий тип економічної системи – інформаційна економіка – для якої характерна визначальна роль інформації та інформаційних технологій у процесах виробництва, обміну, розподілу, споживання суспільних благ і ефективний розвиток якої забезпечують сектори, спроможні до генерації знань, інформації, високоякісних наукових продуктів та ефективного використання інформаційних ресурсів.

2. Встановлено, що інформаційна економіка формує сукупність нових викликів до економічних суб'єктів, трансформуючи їхню діяльність. Розвиток системи вищої освіти на етапі становлення інформаційної економіки відбувається в таких умовах: динамізація соціально-економічних процесів; перетворення знань, інформації на товар, продуктивну силу; поширення інформаційно-комунікаційних технологій; формування глобального інформаційного поля; віртуалізація робочих місць; загострення проблем інформаційної безпеки; загострення проблем захисту авторських прав. Доведено, що забезпечення конкурентоспроможності національної системи вищої освіти вимагає розробки науково-методичної платформи для забезпечення її адаптивності до умов інформаційної економіки.

3. Обґрунтовано доцільність дослідження адаптивності як властивості системи вищої освіти, що визначає її спроможність абсорбувати шоківі збурення, адаптуватись чи реорганізовуватись відповідно до викликів, що формуються процесами становлення і розвитку інформаційної економіки. Акцент при цьому зроблено на необхідності збереження системоутворюючих ознак і визначальних (базових) функцій національної системи вищої освіти. До головних параметрів адаптивності системи вищої освіти віднесено: рівень її спроможності протистояти зовнішнім збуренням, швидкість відновлення після криз, оцінка інтенсивності структурно-функціональної реорганізації, можливість продовження дошокової траєкторії розвитку. На цій основі визначено чинники, що детермінують процеси забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов становлення інформаційної економіки: фактори міжсекторального залучення суб'єктів; трансформаційні фактори адаптивності; фактори синергетичної взаємодії закладів вищої освіти, держави, представників бізнесу та громадськості.

4. Застосування системного підходу до дослідження вищої освіти дозволило трактувати її як сукупність взаємопов'язаних елементів, виокремлених із середовища національної економіки на основі конструктивного підходу з метою вирішення наперед визначеної мети та відповідно до встановлених часових меж. Ідентифіковано структурні (цілісність, ієрархічність, складність, гнучкість, динамічність, самоорганізованість, нерівноважність, відкритість) і функціонально-цільові (цілеспрямованість, гомеостатичність, нелінійність, відносна регульованість) властивості такої системи. Використання синергетичного підходу дозволило провести комплексне міждисциплінарне дослідження процесів модернізації системи вищої освіти як складної відкритої соціально-економічної системи, що здатна до самоорганізації і саморозвитку. Виділено й охарактеризовано основні синергетичні ефекти модернізації такої системи: синергія масштабу,

інноваційна, маркетингова, інвестиційна, управлінська синергія, синергія соціального капіталу.

5. Методологічним підґрунтям дослідження стала системно-синергетична парадигма. Основними внутрішніми та зовнішніми імпульсами до розвитку адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки визначено суперечності між застарілим і новітнім; між прагненням до порядку та зростаючою ентропією; між необхідністю розвитку й обмеженістю засобів його забезпечення; між окремими цілями підсистем. Застосування зазначеної парадигми дозволило виокремити закономірності досліджуваних процесів (цілісності, необхідної різноманітності, емерджентності, когерентності, синхронізованості та інтегрованості) та відповідну їм систему принципів (як сукупність загальних правил і рекомендацій, своєрідної сполучної ланки між теоретичними та прикладними засадами забезпечення адаптивності системи вищої освіти).

6. Аналіз стану розвитку системи вищої освіти України дав змогу виявити такі тенденції: оптимізація мережі закладів вищої освіти, зменшення їх чисельності; збільшення частки населення з вищою освітою; скорочення студентського контингенту; невідповідність професійної структури випускників запитам роботодавців; зростання внеску закладів вищої освіти в інноваційний розвиток національної економіки; нарощування обсягів патентування винаходів і розробок; зменшення відносних показників фінансування вищої освіти з державного бюджету тощо. До головних проблем віднесено незадовільний рівень узгодженості системи вищої освіти й ринку праці, що має прояв у показниках молодіжного безробіття в Україні; недостатній обсяг фінансування закладів вищої освіти, що зумовлює низький рівень розвитку матеріально-технічної бази та інфраструктури університетів; розбалансованість діяльності закладів вищої освіти та підприємницького сектору, що призводить до розробки науково-технічних продуктів, неконкурентоспроможних на внутрішньому і світовому ринках.

7. Запропоновано й апробовано методичний підхід до оцінки розвитку інформаційної економіки у тривимірному просторі ознак, згрупованих у межах освітньої, дослідницької та інноваційної компонент. Сконструйовано структуру комплексного інтегрального показника, аналіз динаміки якого дозволив ідентифікувати такі проблеми: перебування національної економіки лише на стадії становлення інформаційної економіки; неповне використання потенціалу освітніх, наукових та інноваційно активних організацій; неузгодженість діяльності суб'єктів підприємницького, освітнього, державного і громадського секторів; неефективність державного фінансування вищої освіти, науково-технічної й інноваційної діяльності; низькі темпи впровадження інформаційних технологій; зношеність матеріально-технічної бази закладів вищої освіти й наукових установ; зростання інтелектуальної міграції; низька комерційна привабливість результатів наукових досліджень університетів. Кластерний аналіз регіонів України за рівнями розвитку освітньої, інноваційної та дослідницької компонент інформаційної економіки продемонстрував наявність значних регіональних диспропорцій, а також

дозволив виокремити групи регіонів із низьким рівнем розвитку (проблемні регіони), з інтенсивним рівнем розвитку та із середнім рівнем розвитку (перспективні регіони) інформаційної економіки. Отримані результати дозволили структурувати комплекс заходів державного регулюючого впливу на процеси розвитку інформаційного типу в розрізі її основних компонент.

8. Обґрунтовано недосконалість інституціонального середовища розвитку системи вищої освіти України, що пояснено застарілістю формальних інститутів, їхньою неспроможністю адекватно реагувати на процеси діджиталізації національної економіки, нерозвиненістю і низькою активністю неформальних інститутів, існуванням інституціональних пасток. Запропоновано дворівневу модель інституціональної структури суб'єктів забезпечення адаптивності національної системи вищої освіти до умов інформаційної економіки, в якій чітко розмежовано сфери відповідальності інститутів та показано їх тісний функціональний взаємозв'язок у частині узгодження стратегічних пріоритетів і налагодженні зворотного зв'язку. Визначено основні напрями інституціонального забезпечення адаптивності досліджуваної системи: удосконалення нормативно-правового поля діяльності інститутів; оновлення підходів до регулювання відповідних процесів; розвиток фінансових інститутів, стимулювання притоку приватних інвестицій; вирішення питань власності; сприяння розвитку інформаційного забезпечення відповідних процесів.

9. Удосконалено організаційно-економічний механізм комерціалізації результатів наукових досліджень закладів вищої освіти шляхом: виокремлення в його структурі правового, кадрового, фінансового, сервісно-консалтингового, матеріально-технічного, бізнесово-комунікаційного, маркетингово-інформаційного блоків; доповнення принципів його реалізації (прозорості, інклюзивності, довіри); конкретизації правових та економічних методів і суголосних їм інструментів (ліцензії, договори, податкові пільги, пільгове кредитування тощо). До базових умов впровадження такого механізму віднесено активізацію співпраці закладів вищої освіти, держави, представників бізнесу та громадськості на основі матриці синхронізації їхніх інтересів. Врахування запропонованих трансформацій механізму комерціалізації дозволить диверсифікувати джерела формування фінансових ресурсів університетів; збільшити приток інвестиційних ресурсів у систему вищої освіти; підвищити ефективність матеріальної мотивації наукових кадрів, скоротити обсяги їх відтоку за кордон; оновити матеріально-технічну базу наукових лабораторій, дослідницьких центрів, елементів інноваційної інфраструктури; сформувати належне кадрове забезпечення відділів комерціалізації при університетах; активізувати подачу заявок до міжнародних патентних відомств.

10. Обґрунтовано наукові положення розробки моделі досягнення позитивних синергетичних ефектів модернізації системи вищої освіти в умовах інформатизації національної економіки, в основу якої покладено принципи: цілеспрямованості (орієнтованості на реалізацію стратегічних

цілей розвитку системи); комплексності (урахування сукупності отримуваних ефектів за різними площинами взаємодії суб'єктів); відкритості (еластичності щодо впливів екзогенного середовища); адекватності (повної відповідності реальним соціально-економічним процесам у країні). Реалізація такої моделі дозволить перейти від сприйняття системи вищої освіти як зони витрат до її розгляду в якості зони приваблення приватних та іноземних інвестицій.

11. Доведено існування взаємовпливу вищої освіти та інформаційної економіки, що проявляється в наявності кореляції між темпами розвитку такого типу економічної системи та розвиненістю партнерства бізнесу й університетів, зокрема у сферах підготовки кадрів та науково-дослідної діяльності. Взаємовигідність такого партнерства обґрунтовується: з одного боку, прискоренням інтеграції вищих навчальних закладів у інноваційні бізнес-ланцюги та підвищенням рівня їхньої конкурентоспроможності завдяки оперативній реакції на актуальні запити суб'єктів реального сектору національної економіки; з іншого боку, інтенсифікацією інноваційного розвитку підприємницького сектору, розширенням доступу економічних суб'єктів до новітніх наукових розробок, відкриттів, інформації, фахових консультацій та експертиз тощо.

12. Розроблено концептуальні основи формування стратегії забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки, структурними складовими якої визначено системно-синергетичну, інституційно-регулятивну, структурно-функціональну, інформаційно-комунікаційну. Механізм реалізації такої стратегії включає комплекс регулюючих дій, методів, інструментів впливу інститутів державної влади, громадськості, підприємництва на модернізаційні процеси в системі вищої освіти з метою адаптації останньої до викликів і збурень, генерованих процесами становлення та розвитку інформаційної економіки. Доведено, що наявні підходи до регулювання процесів розвитку системи вищої освіти не відповідають новим вимогам інформатизації національної економіки та потребують удосконалення. Запропоновано здійснювати їх трансформацію відповідно до фактичного стану розвитку освітньої, дослідницької та інноваційної компонент інформаційної економіки. Відповідно до цього, конкретизовано заходи нейтрально-заохочувального державного регулюючого впливу на регіони з інтенсивним розвитком, стимулюючо-забезпечувального характеру – на перспективні території із середнім рівнем розвитку, ініціювально-менторського характеру – на регіони країни з низьким рівнем розвитку інформаційної економіки та її окремих структурних компонент.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження та сформульованих у дисертації рекомендацій визначено напрями розвитку національної системи вищої освіти, впровадження яких сприятиме активізації співпраці закладів вищої освіти, держави, представників бізнесу, громадськості і дозволить підвищити рівень адаптивності досліджуваної системи до викликів інформаційної економіки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Холявко Н. І. Модернізація системи вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки: монографія. Чернігів: Видавець Брагинець О. В., 2018. 382 с. (22,32 ум. друк. арк.).

2. Холявко Н. І. Збалансована система показників розвитку вищої освіти, науки та ринку праці. *Інноваційний розвиток економіки: процеси та явища* / за ред. В. Я. Шевця, М. С. Пашкевич. Дніпро: НГУ, 2013. С. 230-242. (0,9 ум. друк. арк.).

3. Холявко Н. І. Роль вищої освіти у забезпеченні економічної безпеки країни. *Методологічне забезпечення транскордонної безпеки України в рамках політики Східного партнерства ЄС*: монографія / за наук. ред. О. І. Гонти. Чернігів, 2016. С. 61-80. (1,18 ум. друк. арк.).

4. Холявко Н. І. Потенціал сектору вищої освіти у формуванні інформаційної економіки. *Актуальні проблеми формування та розвитку інформаційної економіки в Україні*: колективна монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2017. С. 249-263. (0,91 ум. друк. арк.).

5. Холявко Н. І. Диверсифікація джерел фінансування як спосіб забезпечення економічної безпеки вищої освіти. *Управління інноваційною складовою економічної безпеки*: монографія у 4 т. / за ред. д.е.н., професора Прокопенко О. В. (гол. ред.), к.е.н., доцента Школи В. Ю., к.е.н. Щербаченко В. О. Суми: ТОВ «Триторія», 2017. Т. II. С. 106-117. (0,56 ум. друк. арк.).

6. Kholiavko N. Categorical Space of Research of the Informational Economy. *Sustainable economic development: basis, determinants, tendencies, marks*: collective monograph / edited by Zhanna Derii. Poznan, 2019. P. 150-165. (1,20 ум. друк. арк.).

7. Холявко Н. І. Методичні підходи до аналізу розвитку вищої освіти в системі інформаційної економіки. *Публічне управління та сучасний менеджмент в інформаційному суспільстві*: колективна монографія / за заг. ред. О. В. Михайловської. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. С. 91-102. (0,75 ум. друк. арк.).

8. Холявко Н. І. Диверсифікація джерел формування фінансових ресурсів закладів вищої освіти України. *Детермінанти соціально-економічного розвитку України в умовах трансформаційних зрушень*: колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. П. Ільчук. Чернігів: ЧНТУ, 2018. С. 83-92. (0,51 ум. друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних:

9. Холявко Н. І. Пріоритети інноваційного розвитку ВНЗ України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*: науковий журнал. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника», 2014. Вип. 10. Т. 1. С. 174-179. (0,65 ум. друк. арк.). [фахове видання].

10. Холявко Н. І. Вища освіта як визначальний чинник суспільного розвитку. *Економічний форум*. Луцьк: Луцький національний технічний університет, 2014. № 2. С. 285-290. (0,6 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: РИНЦ, Ulrichsweb].

11. Холявко Н. І. Сектор вищої освіти в системі інноваційного розвитку національної економіки. *Економіка і управління*. 2014. № 1 (61). С. 33-37. (0,38 ум. друк. арк.). [фахове видання].

12. **Холявко Н. І.**, Мостовая М. А., Шестаковская Т. Л. Тенденції розвитку системи вищого образования України. *Економічний часопис–XXI*. 2014. № 3-4 (2). С. 23-26. (0,56 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Scopus, Index Copernicus, Ulrichsweb та ін.]. *Особистий внесок автора – визначено ключові напрями підвищення ефективності функціонування закладів вищої освіти України* (0,42 ум. друк. арк.).

13. Шкарлет С. М., **Холявко Н. І.** Потенційно-факторне обґрунтування цільових функціоналів управління процесами формування інформаційної економіки. *Проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 206-211. (0,67 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Ulrichsweb, RePEc, РИНЦ, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, CiteFactor, SIS та ін.]. *Особистий внесок автора – обґрунтовано цільові функціонали формування інформаційного потенціалу в контексті розбудови в державі економіки інформаційного типу в умовах ресурсних обмежень* (0,12 ум. друк. арк.).

14. Шкарлет С. М., **Холявко Н. І.** Трансформація національної економічної системи із когнітивно-інформаційними якостями: ендогенний та екзогенний ресурс. *Бізнес Інформ*. 2015. № 1. С. 59-66. (0,93 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Ulrichsweb, RePEc, РИНЦ, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, CiteFactor, SIS та ін.]. *Особистий внесок автора – систематизовано зовнішні та внутрішні ресурси трансформації національної економічної системи з когнітивно-інформаційними якостями* (0,3 ум. друк. арк.).

15. Шкарлет С. М., **Холявко Н. І.**, Дубина М. В. Територіальна реформа в системі стратегічного управління енергоекономічною та інформаційною сферами держави. *Економічний часопис–XXI*. 2015. № 5-6. С. 103-107. (0,72 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Scopus, Index Copernicus, Ulrichsweb та ін.]. *Особистий внесок автора – систематизовано етапи стратегічного управління інформатизацією економіки за конститутивно-ключовими ознаками активізації нової територіальної реформи в державі* (0,21 ум. друк. арк.).

16. Шестаковська Т. Л., **Холявко Н. І.** Державне регулювання системи освіти в умовах ринкової економіки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2016. Вип. 16, ч. 3. С. 32-35. (0,6 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus]. *Особистий внесок автора – проаналізовано основні економічні методи державного регулювання системи освіти* (0,2 ум. друк. арк.).

17. Холявко Н. І. Вектори впливу вищої освіти на процеси становлення інформаційної економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал*. 2017. № 4 (12). С. 27-33. (0,68 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Google Scholar, BASE].

18. Холявко Н. І. Розвиток системи вищої освіти в умовах інформаційної економіки: фінансові аспекти. *Фінансові дослідження: електронний науковий журнал*. 2017. № 2 (3). URL: <http://fr.stu.cn.ua/tmppdf/91.pdf> (дата звернення: 17.06.2019 р.). (0,63 ум. друк. арк.). [фахове видання].

19. Tkalenko N., **Kholiavko N.**, Hnedina K. Vectors of Higher Education Sector Transformation in Conditions of the Information Economy Formation. *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. № 4 (12). Part 1. P. 44-49. (0,62 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Web of Science, Index Copernicus, BASE, CrossRef, Research Bib, Ulrich's Periodicals Directory, WorldCat, РИНЦ та ін.*]. Особистий внесок автора – обґрунтовано перспективи трансформації діяльності закладів вищої освіти України в контексті становлення економіки інформаційного типу (0,45 ум. друк. арк.).

20. **Холявко Н. І.**, Росохач О. В. Вища освіта Литви: проблеми модернізації та комерціалізації досліджень. *Управління розвитком*. 2018. № 1 (191). С. 18-24. (0,75 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *RePEc, Google Scholar, Socionet*]. Особистий внесок автора – визначено основні заходи зі сприяння комерціалізації результатів наукових досліджень у Литві на національному та університетському рівнях (0,68 ум. друк. арк.).

21. **Холявко Н. І.**, Курочка В. О. Тенденції фінансування та комерціалізації в системі вищої освіти Ірландії. *Проблеми економіки*. 2018. № 1. С. 22-27. (0,61 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, Research Bib, RePEc, РИНЦ, DOAJ, EBSCOhost, CiteFactor, Academic Journals Database*]. Особистий внесок автора – проаналізовано фінансові аспекти розвитку системи вищої освіти Ірландії (0,52 ум. друк. арк.).

22. Холявко Н. І. Вища освіта в системі факторів впливу на становлення інформаційної економіки. *Бізнес Інформ*. 2018. № 3. С. 121-126. (0,57 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus, Ulrichsweb, RePEc, РИНЦ, CiteFactor, SIS та ін.*].

23. Холявко Н. І. Концептуальні засади комерціалізації результатів наукових досліджень в умовах становлення інформаційної економіки. *Бізнес Інформ*. 2018. № 4. С. 109-115. (0,64 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus, Ulrichsweb, RePEc, РИНЦ, Directory of Open Access Journals, CiteFactor, SIS та ін.*].

24. **Холявко Н. І.**, Шестаковська Т. Л. Модель комерціалізації результатів наукових досліджень закладами вищої освіти України. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економіка, управління та адміністрування*. 2018. № 3(85). С. 56-62. (0,75 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus, DOAJ*]. Особистий внесок автора – запропоновано декомпозицію моделі комерціалізації результатів наукових досліджень закладів вищої освіти (0,43 ум. друк. арк.).

25. Холявко Н. І. Підхід до фінансування вищої освіти України за концепцією Quadruple Helix. *Бізнес Інформ*. 2019. № 1. С. 125-131. (0,66 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus, Ulrichsweb, RePEc, РИНЦ, CiteFactor, SIS та ін.*].

26. Shkarlet S., **Kholiavko N.**, Dubyna M., Zhuk O. Innovation, Educational, Research Components of The Evaluation of Information Economy Development (as Exemplified by Eastern Partnership Countries). *Marketing and Management of Innovations*. 2019. № 1. P. 70-83. (1,21 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Web of Science, Ulrichsweb, Index Copernicus, Global Impact Factor, Academic Journals Database та ін.*]. Особистий внесок автора – обґрунтовано триблоковий методичний підхід до формування комплексного інтегрального показника оцінки розвитку інформаційної економіки (0,9 ум. друк. арк.).

27. Холявко Н. І. Системно-синергетична парадигма формування резильєнтності системи вищої освіти до умов становлення інформаційної економіки (на основі моделі Quadruple Helix). *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3 (71), ч. 1. С. 127-134. (0,73 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus, Crossref, CiteFactor*].

28. Ревко А. М., **Холявко Н. І.** Міжнародний досвід публічно-приватного партнерства в освітній сфері соціальної інфраструктури регіону. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 26, ч. 2. С. 50-54. (0,59 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*]. Особистий внесок автора – проаналізовано міжнародний досвід реалізації програм у сфері освіти, в яких використовується публічно-приватне партнерство соціальної інфраструктури (0,2 ум. друк. арк.).

29. Shkarlet S., **Kholiavko N.**, Dubyna M. Information Economy: Management of Educational, Innovation, and Research Determinants. *Marketing and Management of Innovations*. 2019. № 3. P. 126-141. (1,27 ум. друк. арк.). [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: *Web of Science, Ulrichsweb, Index Copernicus, Global Impact Factor, Academic Journals Database та ін.*]. Особистий внесок автора – здійснено кластерний мезоекономічний аналіз за освітньою компонентою розвитку інформаційної економіки (0,72 ум. друк. арк.).

Статті у зарубіжних наукових виданнях:

30. Kholyavko N. Multivectoral Partnership of Modern Universities. *Development Scenarios and Alternatives in the Modern Economy* / Science editor: A. Burkov. Research and Publisher Center “Colloquium”, San Francisco, California: V&M Publishing, 2013. P. 158-161. (0,23 ум. друк. арк.).

31. **Холявко Н. И.**, Мостовая М. А. Современные тенденции инновационного развития экономики Украины. *Азимут научных исследований: Экономика и управление*. 2014. № 1 (6). С. 117-120. (0,42 ум. друк. арк.). Особистий внесок автора – обґрунтовано роль системи вищої освіти в інноваційному розвитку країни (0,36 ум. друк. арк.).

32. **Холявко Н. И.**, Пономаренко С. И., Пономаренко Е. В. Перспективные направления развития вузов Украины. *Beitrag zur Entrepreneurship Erziehung und Grundungsberatung aus ukrainischer, russischer und europaischer Perspektive* / herausgegeben von R. Fortmuller. MANZ Verlag, Wien, 2016. С. 233-240.

(0,58 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – визначено основні стратегічні і тактичні цілі розвитку закладів вищої освіти (0,49 ум. друк. арк.).*

33. Холявко Н. И. Теоретико-прикладные аспекты формирования информационной экономики. *Audit. Baki Biznes Universiteti Jurnal*. 2017. № 1. С. 103-109. (0,61 ум. друк. арк.).

34. Kholiavko N. Systematization of Scientific Approaches to the Interpretation of Information Economy. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. Vol. 3. No. 4. P. 157-164. (0,85 ум. друк. арк.). [міжнародні наукометричні бази: *Web of Science, IndexCopernicus, Directory of Open Access Journals*].

35. **Kholiavko N.**, Shestakovska T. The Economic and Legal Mechanism of Commercialization of R&D Results. *Economics & Education. International Scientific Journal*. Riga, Latvia, 2018. Vol. 3, Issue 1. P. 23-29. (0,74 ум. друк. арк.) [міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, РИИЦ*]. *Особистий внесок автора – обґрунтовано перспективи трансформації відносин між секторами підприємництва, держави, вищої освіти та громадськості (0,38 ум. друк. арк.).*

36. **Kholiavko N.**, Shestakovska T. Methodological Aspects of Universities' R&D Commercialization in Ukraine in the Context of the Quadruple Helix Model. *Jurnal Perspektif Pembiayaan dan Pembangunan Daerah*. Republic of Indonesia. September – October 2018. Vol. 6, № 2. P. 265-276. (0,97 ум. друк. арк.). [міжнародні наукометричні бази: *DOAJ, EBSCO Open Science Directory, Crossref, Mendelej, BASE, CiteFactor, Worldcat, Global Impact Factor*]. *Особистий внесок автора – проаналізовано концептуальні компоненти механізму комерціалізації результатів наукових досліджень університетів відповідно до моделі Quadruple Helix (0,7 ум. друк. арк.).*

37. Холявко Н. И. Модель достижения позитивных синергических эффектов модернизации национальной системы высшего образования. *Innovative Economics and Management*. 2018. № 3. С. 263-269. (0,62 ум. друк. арк.). [міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus, Academic Resource Index ResearchBib, Open Academic Journals Index*].

38. Kholiavko N. Institutional Approach to Development of Functional and Target Consent of Subjects of Higher Education System Modernization. *Economics & Education. International Scientific Journal*. Riga, Latvia, 2019. Vol. 4, Issue 1. P. 25-32. (0,93 ум. друк. арк.). [міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, РИИЦ*].

Опубліковані праці апробаційного характеру:

39. Холявко Н. И. Основні загрози економічній безпеці вищої освіти. *Зовнішні та внутрішні фактори впливу на розвиток міжнародних економічних відносин: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 4-5.07.2014 року): у 3 ч. / ГО «Львівська економічна фундація».* Львів: ЛЕФ, 2014. Ч. 3. С. 58-59. (0,1 ум. друк. арк.).

40. Холявко Н. И. Вектори розвитку транскордонного співробітництва у сфері вищої освіти. *Проблеми розвитку економіки: оцінка та перспективи вирішення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*

(м. Дніпропетровськ, 11-12 липня 2014 р.). Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. С. 116-117. (0,1 ум. друк. арк.).

41. Гонта Е. И., **Холявко Н. И.** Роль сектора высшего образования в обеспечении экономической безопасности страны. *Проблемы социально-ориентированного инновационного развития белорусского общества и профсоюзы* (5 февраля 2015 года, г. Гомель) / под общ. ред. А. З. Бежанишвили. Гомель: Гомельский филиал Международного университета «МИТСО», 2015. Ч. 1. С. 65-66. (0,1 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – обґрунтовано напрями впливу системи вищої освіти на забезпечення економічної безпеки країни* (0,07 ум. друк. арк.).

42. Холявко Н. И. Потенціал сектору вищої освіти в забезпеченні економічної безпеки країни. *Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики*: матер. IV Міжнарод. наук.-практ. конференції (2-3 квітня 2015 року) / редкол. О. В. Посилкіна, О. В. Літвінова, Я. Г. Онищенко. Харків: Вид-во НФаУ, 2015. С. 225-226. (0,1 ум. друк. арк.).

43. Холявко Н. И. Роль ВНЗ у посиленні економічної безпеки країни. *Інформаційно-комп'ютерні технології в освіті, науці та виробництві*: збірник наукових тез за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції (26-28 травня 2015 р., м. Луцьк). Луцьк, 2015. С. 63-64. (0,1 ум. друк. арк.).

44. Холявко Н. И. Ключові ознаки креативної економіки. *Osobowosci, Spoleczenstwo, Polityka*: III Miedzynarodowa Konferencja Naukowa. Lublin: Wydawnictwo Naukowe Wyzszej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, 2016. Р. 2. Рр. 86-89. (0,2 ум. друк. арк.).

45. Холявко Н. И. Активізація міжнародного науково-освітнього співробітництва в Україні. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку*: збірник матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конф., 29-30 березня 2016 р. Київ: КНЕУ, 2016. С. 98-101. (0,2 ум. друк. арк.).

46. Холявко Н. И. Формування інформаційної економіки: роль освіти та інновацій. *Емпіричні дослідження для реформування освіти в Україні*: збірник матеріалів I Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти (11 лютого 2017 р.) / за ред. С. Щудло, О. Заболотної, О. Ковальчук. Київ – Дрогобич: ТЗОВ «Трек-ЛТД», 2017. С. 178-180. (0,2 ум. друк. арк.).

47. Холявко Н. И. Особливості формування інформаційної економіки у сучасних глобальних умовах. *Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю факультету міжнародного туризму та управління персоналом Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя, 30–31 березня 2017 р.: в 2 т. / за заг. ред. проф. В. М. Зайцевої. Запоріжжя: Просвіта, 2017. Т. 2. С. 456-458. (0,2 ум. друк. арк.).

48. Холявко Н. И. Детермінанти становлення інформаційної економіки. *Юність науки – 2017: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції

студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 26-27 квітня 2017 р.). Чернігів: ЧНТУ, 2017. С. 68-69. (0,1 ум. друк. арк.).

49. Холявко Н. И. Информационная экономика: факторы и этапы формирования. *Менталитет славян и интеграционные процессы: история, современность, перспективы*: материалы X Междунар. науч. конф., Гомель, 25-26 мая 2017 г. / под общ. ред. В. В. Кириенко. Гомель: ГГТУ им. П. О. Сухого, 2017. С. 33-34. (0,1 ум. друк. арк.).

50. Gonta O., **Kholiavko N.** Waves of Innovations towards Information Economy. *Ukraine – EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law: collection of international scientific papers*. Chernihiv: CNUT, 2018. P. 274-275. (0,15 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – проаналізовано періодизацію та основні досягнення технологічних укладів (0,1 ум. друк. арк.).*

51. Холявко Н. И. Інформація як фактор розвитку інформаційної економіки. *Розвиток інноваційно-інтегрованих структур у вимірі формування інноваційно-орієнтованої моделі економіки*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (21-22 березня 2018 року, м. Кропивницький). Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2018. С. 34-38. (0,2 ум. друк. арк.).

52. Kholiavko N. Commercialization of HEIs' Research Results: Prospects and Problems. 4th International Scientific-Practical Conference: *Modern Technologies, Socio-Economic Development Problems and Ways of Solving them*, 24 June, 2018. Batumi, Georgia: BNTU, NIER, 2018. P. 47. (0,05 ум. друк. арк.).

53. Шестаковська Т. Л., **Холявко Н. И.** Комерціалізація результатів наукових досліджень закладами вищої освіти: вітчизняний досвід та перспективи розвитку. *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття*: зб. матеріалів XI Міжнар. наук.-практ. конф. 12-14 вересня 2018 р. / під заг. ред. В. Г. Спрінсяна. Полтава: ПП «Астроя», 2018. С. 284-288. (0,28 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – ідентифіковані ключові проблеми комерціалізації результатів наукових досліджень закладами вищої освіти України (0,17 ум. друк. арк.).*

54. Холявко Н. И. Інституціональні важелі забезпечення модернізації національної системи вищої освіти. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (16-17 квітня 2019 р., м. Суми). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. Т. 1. С. 89-92. (0,2 ум. друк. арк.).

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

55. Холявко Н. И. Принципи та моделі становлення інформаційної економіки. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2017. Спецвипуск. С. 59-65. (0,44 ум. друк. арк.).

56. **Холявко Н. И.**, Гонта О. І. *Політекономія*: навч. посіб. 2-ге вид., випр. та доповн. Чернігів: ННІ економіки ЧНТУ, 2018. С. 27-213. (14,37 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора – визначено ознаки та етапи*

становлення інформаційної економіки, охарактеризовано вплив вищої освіти на процеси інформатизації економіки (11,12 ум. друк. арк.).

57. Mammadov Nasiraga Shakhmurad oglu, Sokolova S., **Kholiavko N.** Development of Students' Foreign Language Communicative Competence In Context of Internationalisation and Informatisation of Higher Education. *Advanced Education*. 2019. Special Issue 11. P. 22-29. (0,88 ум. друк. арк.). [міжнародні наукометричні бази: *Web of Science, Index Copernicus, DOAJ, CrossRef, WorldCat, Ulrich's Periodicals Directory, SprintKnowledge, BASE, OAJI, Cite Factor*]. Особистий внесок автора – обґрунтовано вплив інформатизації економіки на зміну вимог ринку праці щодо структури професійних компетенцій здобувачів вищої освіти (0,73 ум. друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Холявко Н. І. Стратегія забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Чернігівський національний технологічний університет МОН України, Чернігів, 2019.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню теоретичних, методологічних та методичних засад формування і реалізації стратегії забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки.

З позицій системного підходу досліджено економічну природу вищої освіти та визначено її роль у процесах становлення інформаційної економіки. Виокремлено головні виклики інформаційної економіки до національної системи вищої освіти. Розкрито сутність і характерні риси адаптивності системи вищої освіти до умов інформатизації економіки; на основі синтезу системно-синергетичного й інституціонального підходів сформульовано методологічні аспекти забезпечення адаптивності такої системи з виявленням відповідних закономірностей і принципів.

Розроблено триблокову методику оцінювання рівня розвитку інформаційної економіки, націлену на здійснення моніторингу процесів розбудови системи вищої освіти на основі статистичного методу; визначення динаміки комплексного інтегрального показника – на основі індексного методу; проведення мезоекономічного аналізу за освітньою, дослідницькою, інноваційною компонентами розвитку інформаційної економіки - на основі кластерного методу. Обґрунтовано пріоритети й основні напрями розвитку взаємодії суб'єктів системи вищої освіти та підприємницького сектору, досягнення позитивних синергетичних ефектів від такої взаємодії в умовах інформатизації національної економіки. Сформовано концептуальні положення розробки стратегії забезпечення адаптивності системи вищої освіти до умов інформаційної економіки, запропоновано схему механізму та сукупність взаємоузгоджених практичних заходів реалізації такої стратегії.

Ключові слова: вища освіта, інформаційна економіка, інформатизація, адаптивність системи, стратегія, синергетичні ефекти, комерціалізація результатів наукових досліджень.

АННОТАЦІЯ

Холявко Н. И. Стратегия обеспечения адаптивности системы высшего образования к условиям информационной экономики. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. Черниговский национальный технологический университет МОН Украины, Чернигов, 2019.

Диссертация посвящена исследованию теоретических, методологических и методических основ формирования и реализации стратегии обеспечения адаптивности системы высшего образования к условиям информационной экономики.

С позиций системного подхода исследована экономическая природа высшего образования и определена его роль в процессах становления информационной экономики. Выделены главные вызовы информационной экономики к национальной системе высшего образования. Раскрыта сущность и характерные черты адаптивности системы высшего образования к условиям информатизации экономики; на основе синтеза системно-синергетического и институционального подходов сформулированы методологические аспекты обеспечения адаптивности такой системы с идентификацией соответствующих закономерностей и принципов.

Разработана трехблочная методика оценки уровня развития информационной экономики, нацеленная на осуществление мониторинга процессов развития системы высшего образования на основе статистического метода; определение динамики комплексного интегрального показателя – на основе индексного метода; проведение мезоэкономического анализа по образовательной, исследовательской, инновационной компонентам развития информационной экономики – на основе кластерного метода. Обоснованы приоритеты и основные направления развития взаимодействия субъектов системы высшего образования и предпринимательского сектора, достижения положительных синергетических эффектов от такого взаимодействия в условиях информатизации национальной экономики. Сформированы концептуальные положения разработки стратегии обеспечения адаптивности системы высшего образования к условиям информационной экономики, предложена схема механизма и совокупность взаимосогласованных практических мер реализации такой стратегии.

Ключевые слова: высшее образование, информационная экономика, информатизация, адаптивность системы, стратегия, синергетические эффекты, комерціалізація результатів наукових досліджень.

ANNOTATION

Kholiavko N. Strategy for Ensuring the Adaptability of the Higher Education System to the Information Economy Conditions. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for the Doctor's degree of Economics in the specialty 08.00.03 – Economy and Management of the National Economy. Chernihiv National University of Technology of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernihiv, 2019.

The thesis is devoted to the research of theoretical, methodological and methodical principles of development and implementation of the strategy for ensuring the adaptability of the higher education system to the information economy conditions.

From the standpoint of the systematic approach, the economic nature of the higher education is investigated, and its role in the processes of development the information economy is determined. Main challenges of the information economy to the national higher education system are highlighted. The essence and characteristic features of adaptability of the higher education system to the conditions of the economy informatization are revealed; based on the synthesis of synergistic and institutional approaches, methodological aspects of ensuring the adaptability of such a system are formulated, with the identification of relevant laws and principles.

A three-block methodology for assessing the level of the information economy development, aimed at analyzing the baseline of upgrading the higher education system based on statistical method, are produced; determination of the dynamics of a complex integral index – on the basis of index method; conducting of the meso-economic analysis by educational, research, innovative components of the information economy development – on the basis of cluster method.

Priorities and main directions of the interaction development between subjects of the higher education system and the business sector, the achievement of positive synergetic effects from such interaction in the conditions of the national economy informatization are substantiated. Decomposition of a comprehensive mechanism for motivating the cooperation of business entities, higher education institutions, government and civil society are improved; the set of incentives for activating business participation in the educational and research activities of universities is systematized. The structure of the organizational and economic mechanism of R&D results commercialization in the real sector of the national economy with specification of its purpose, functions, principles, set of methods and instruments of implementation of such mechanism is proposed; its influence on the adaptability of the higher education system to the conditions of the information economy is proved. Conceptual provisions of the development of the strategy for ensuring the adaptability of the higher education system to the information economy conditions are formed, a mechanism scheme and a set of mutually agreed practical measures for the implementation of such a strategy are proposed.

Keywords: higher education; information economy; digitalization; adaptability of the system; strategy; synergetic effects; R&D results commercialization.